

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการเปิดรับข่าวสาร ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร ได้มีการศึกษาถึงทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

- 1.ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
- 2.แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่างๆ
- 3.แนวคิดเกี่ยวกับอุปสรรคที่สกัดกั้นผลของการสื่อสาร
- 4.แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้รับสารที่วิเคราะห์ตามลักษณะทางประชากร
- 5.แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น
- 6.แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา
- 7.แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ
- 8.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร

พฤติกรรมกรรมการเปิดรับข่าวสารถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการสื่อสาร กระบวนการการสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสารไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสารโดยผ่านสื่อ (ปรมะ สตะเวทิน, 2538: 29) ทั้งนี้สื่อนั้นอาจเป็นสื่อมวลชนหรือสื่อบุคคลก็ได้ โดยแอทกิน (Atkin, 1973:208) ได้กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมากยิ่งขึ้นมีหูตากว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและเป็นคนที่ทันสมัยทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

นอกจากนี้วุฒิชัย จำนง (2523:3) ยังได้กล่าวว่า ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข่าวสารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของ

มนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์เกิดความไม่แน่ใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

สำหรับพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารนั้น จะมีสาเหตุปัจจัยต่างๆ (John C. Merrill and Ralph L. Lowenstein, 1971 อ้างถึงใน ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527:170-171) ซึ่งได้แก่

1. ความเหงา เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาโดยตรงที่ว่า ปกติคนเราย่อมไม่ชอบที่จะอยู่ตามลำพัง เนื่องจากเกิดความรู้สึกสับสน วิดกกังวล หวาดกลัว และการเมินเฉยจากสังคม จึงชอบหรือพยายามที่จะรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์กับผู้อื่นเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ เมื่อไม่สามารถจะติดต่อสังสรรค์กับบุคคลได้โดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดก็คือ การอยู่กับสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร

2. ความอยากรู้อยากเห็น ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการเสนอข่าวสาร ปกติมนุษย์จะอยากรู้อยากเห็นโดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ไปจนถึงสิ่งที่ห่างตัวเองมากที่สุด

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง โดยอาศัยหลักพื้นฐานว่ามนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัว จึงแสวงหาข่าวสารและใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง ทั้งในด้านความสะดวกสบาย และความสนุกสนานบันเทิง

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อ โดยสื่อแต่ละชนิดย่อมมีลักษณะเฉพาะตัวที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนแสวงหาและใช้ประโยชน์แตกต่างกัน ผู้รับสารแต่ละคนจึงย่อมหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะตอบสนองความต้องการและทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ

นอกจากนี้การที่ผู้รับสารมีความแตกต่างกัน ก็ยังทำให้มีความสนใจในการที่จะเปิดรับข่าวสารแตกต่างกันด้วย ดังที่เดอเฟลอร์ (DeFleur, 1966 อ้างถึงในทูลีพร เซวงค์ดีโสภาคย์, 2541:41) ได้เสนอพื้นฐานความแตกต่างไว้ 4 ประการ คือ

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพและสถานภาพทางจิตวิทยา
2. ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้ทางสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน
3. บุคคลที่อยู่ต่างสภาพแวดล้อมกันก็จะได้รับการเรียนรู้สภาพแวดล้อมต่างกันไป

4. การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และบุคลิกภาพแตกต่างกัน

ทั้งนี้ในการเปิดรับข่าวสารของผู้รับสารหรือบุคคลใดๆ นั้น จะไม่สามารถเปิดรับข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาสู่ตนได้ทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อตน ฉะนั้นจึงเกิดขึ้นตอนและกระบวนการเลือกรับข่าวสารที่แตกต่างกันออกไป โดยแคลปเปอร์ (Klapper, 1960) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเลือกสรร (Selectivity Process) ไว้ดังนี้

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) เป็นการเลือกช่องทาง การสื่อสารของมนุษย์ ทักษะและความชำนาญในการรับรู้และการเข้าใจข่าวสารของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน บางคนถนัดที่จะเขียนมากกว่าพูดหรือบางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่าน สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับหรือใช้สื่อของมนุษย์

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) ในเวลาหนึ่งๆ สมอของคนเราถูกกระตุ้นจากข่าวสารต่างๆ มากมาย ทั้งความคิดของตนเองและสิ่งกระตุ้นจากภายนอก สมอจะต้องคัดเลือกข่าวสารที่มากกระตุ้นอยู่ตลอดเวลาว่าข่าวสารใดควรรับรู้ ดังนั้นผู้รับสารจึงมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยมักจะเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อไม่ให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า Cognitive Dissonance ฉะนั้น การจะลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ก็ต่อแสงหาข่าวสารหรือเลือกเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับความคิดของตน

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) หลังจากการเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ผู้รับสารจะเลือกรับรู้และตีความข่าวสารที่ได้รับแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ทัศนคติ ความต้องการ ความหวัง แรงจูงใจ สภาวะร่างกายหรือสภาวะอารมณ์ในขณะนั้น ฉะนั้น ในบางครั้งผู้รับสารอาจจะบิดเบือนข่าวสาร เพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนเองด้วย

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำเฉพาะข่าวสารที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ และทัศนคติของตนเอง โดยจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือเรื่องที่ขัดแย้ง เรื่องที่ขัดกับความคิดเห็นของตนได้ง่าย ดังนั้นการเลือกจดจำเนื้อหาของข่าวสารที่ได้

รับจึงเท่ากับเป็นการช่วยเสริมให้ทัศนคติหรือความเชื่อเดิมของผู้รับสารมั่นคงยิ่งขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ยากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเลือกสรรของมนุษย์อีก ได้แก่ (Wilbur Schramm, 1973: 121 – 122)

1. ประสบการณ์ ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารแตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกัน ทำให้มีความสนใจแตกต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพทางสังคม ทำให้มีพฤติกรรมแตกต่างกันในการเลือกรับสื่อและเนื้อหาข่าวสาร
5. ความสามารถของสภาพร่างกายและจิตใจในการรับข่าวสาร ทำให้มีพฤติกรรมการรับข่าวสารที่แตกต่างกัน
6. บุคลิกภาพ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวจิตใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร
7. สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของข่าวสารหรืออาจเป็นอุปสรรคของความเข้าใจความหมายข่าวสารได้
8. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าทีของการรับและตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่ได้พบ

โดยพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารในการศึกษาครั้งนี้จะมี 3 ลักษณะ คือ

1. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยผู้รับสารจะมีความคาดหวังจากสื่อมวลชนว่าการบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนจะช่วยตอบสนองความต้องการของตนได้ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเปลี่ยนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมบางอย่างได้ โดยที่การเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์และความตั้งใจในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนที่แตกต่างกันออกไป โดยสื่อมวลชนในที่นี่จะหมายถึง สื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ไปสู่มวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยสื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งโดยอาศัยการติดต่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ที่จะมีปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างกัน โรเจอร์สและชูเมกเกอร์ (Rogers and Shoemaker) กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใดๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไปหรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้มีการยอมรับนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสารอย่างมั่นใจขึ้น ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลแบ่งเป็น 2 ประเภท (เสถียร เขยประทับ, 2525) คือ

1) การติดต่อโดยตรง (Direct Contact) เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจผู้รับสารโดยตรง

2) การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public) โดยกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ เพราะเมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปในทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมีคามสนใจในทางนั้นด้วย

3. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจ โดยสื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงและมีจุดมุ่งหมายหลักที่อยู่กับผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม (ปรมะ สตะเวทิน, 2532: 99 อ้างถึงในเกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 135) ฉะนั้น การเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่ผู้รับสารจะได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งรูปแบบของสื่อเฉพาะกิจนี้อาจเป็นได้ทั้งในรูปของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล เช่น แผ่นโฆษณา (โปสเตอร์) โปปลิว แผ่นพับ จุลสาร สปายตโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น

นอกจากนี้พรทิพย์ วรกิจโกคาทร (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529: 291) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของผู้รับสารต่อข่าวสาร มีอยู่ 4 อย่าง คือ

1. ความต้องการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ (Utilization) ผู้รับสารจะเปิดรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเป็นสำคัญ เช่น ฟังเพลงเพื่อความบันเทิง ฟังหรืออ่านข่าวกีฬาที่ตนเองเล่นหรืออ่านข่าวที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

2. ความต้องการข่าวสารที่สอดคล้อง (Consistency) กับค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติของผู้รับสาร ผู้รับสารมักจะเปิดรับข่าวสารที่สอดคล้องกับความเชื่อ ค่านิยม หรือทัศนคติของตน ข่าวสารใดที่ไม่สอดคล้องมักจะไม่ได้ได้รับความสนใจหรือได้รับการปฏิเสธจากผู้รับสาร

3. ความต้องการข่าวสารที่สะดวกในการได้มา (Availability) ผู้รับสารนั้นจะมีข้อจำกัดในการเปิดรับข่าวสาร ถึงแม้ข่าวสารจะเป็นข่าวสารที่ให้ประโยชน์และสอดคล้องกับตัวเอง แต่ถ้าข่าวสารดังกล่าวได้มาด้วยความยากลำบากหรือไม่สะดวก ผู้รับสารก็ไม่อาจเปิดรับข่าวสารนั้นได้ ดังนั้นพฤติกรรมหนึ่งของผู้รับสาร คือ ความสะดวกในการได้รับสาร

4. ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) เป็นความต้องการที่อยากมีประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง และยิ่งอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีอะไรเปลี่ยนแปลง มีประสบการณ์ใหม่ๆ ตลอดเวลา เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เปิดรับข่าวสาร

ทั้งนี้ผลจากการเปิดรับข่าวสารของบุคคลใดๆ ผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนและสื่อบุคคลหรือสื่อเฉพาะกิจย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทัศนคติและก่อให้เกิดพฤติกรรมในที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่างๆ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ว่าเมื่อคนเราได้เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ แล้ว มักจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงต้องอาศัยแนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อต่างๆ มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ด้วย โดยในที่นี้จะแบ่งอิทธิพลของสื่อต่างๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. อิทธิพลของสื่อมวลชน โดยอาจสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของผู้รับสารได้ดังนี้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2539:180 – 183)

1) อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

-ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) บุคคลจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และ ความโน้มเอียงที่จะประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชน ก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

-การเลือกรับสารของผู้รับสาร (Selective Process) บุคคลจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความตามความเชื่อ และค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม และเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

-อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักจะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

-ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspect) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็น และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไปและประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าควรเลือกสื่อมวลชนใดดี

2) อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของบุคคลให้มีความเข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3) สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เพียงเล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้ามนั้นเป็นไปได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้างแต่ต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตามอิทธิพลของสื่อมวลชนในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

4) สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน โดยทัศนคติหรือค่านิยมใหม่จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นได้รับข่าวสารหรือเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เกิดเป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม ไม่ใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันที

ส่วนซิมบาริโดและไลพ์ (Zimbardo and Leippe, 1991 อ้างถึงในณัฐพรพรรณ ศรีมุข, 2541:24) ได้กล่าวไว้ว่า การที่สารนั้นๆ มีการเสนอผ่านสื่อต่างๆ ซ้ำๆ กันบ่อยๆ จะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับข่าวสาร อันจะก่อให้เกิดความสนใจ ความเข้าใจและการยอมรับ ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปตามเนื้อหาเหล่านั้นๆ หากเป็นเนื้อหาในทางดีที่มีการโน้มน้าวใจให้เกิดการกระทำตามก็จะมีผลปฏิบัติตามคำแนะนำนั้นๆ ในที่สุด

ทั้งนี้ได้มีการสรุปถึงอิทธิพลในด้านต่างๆ ของสื่อมวลชนไว้ดังต่อไปนี้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2539 : 171-176)

1. อิทธิพลต่อการซื้อของประชาชน โดยบรรดาผู้โฆษณามีความเชื่อว่าการโฆษณานั้นจะช่วยให้การขายสินค้าและบริการดีขึ้น

2. อิทธิพลทางการเมือง เช่น การเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสนใจการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง และส่งเสริมให้ประชาชนออกไปเลือกตั้ง เป็นต้น

3. อิทธิพลต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และวิทยุ โดยจากผลการวิจัย พบจะสรุปได้ว่า อิทธิพลที่โทรทัศน์มีต่อเด็ก ได้แก่

- อาจเพิ่มความตื่นตัวของเด็ก
- อาจสร้างนิสัยรุนแรงและก้าวร้าวให้แก่เด็ก
- อาจทำให้เด็กรู้สึกลำบากในการที่จะอดใจรอสิ่งที่ปรารถนา
- เปิดโอกาสทำให้เด็กหลีกเลี่ยงจากความกดดันทางสังคมและไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ทำให้เกิดการเลียนแบบตามที่ได้เห็นในทีวี
- อาจแทรกแซงและเบียดบังการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของเด็ก

4. อิทธิพลต่อธรรมเนียมโดยการช่วยยกระดับธรรมเนียมของประชาชนและมีส่วนทำให้วัฒนธรรมที่แสดงถึงธรรมเนียมที่ดีกลายเป็นวัฒนธรรมของมวลชนด้วย

5. อิทธิพลด้านความบันเทิง ทำให้จิตใจคนพ้นจากความกดดัน บรรเทาความตึงเครียด สร้างความสุขและความสบายใจให้แก่ประชาชนโดยผ่านความบันเทิง

6. อิทธิพลต่อความก้าวร้าวรุนแรง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- อิทธิพลต่อการเลียนแบบของผู้ชม
- อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
- อิทธิพลด้านการกระตุ้นทางกาย อันนำไปสู่การกระทำที่รุนแรงในเวลาต่อมา
- ก่อให้เกิดกระบวนการของการอ้างความถูกต้อง หรือแนวโน้มที่ชอบความรุนแรง โดยถือเอาการกระทำทางโทรทัศน์เป็นแบบอย่างที่ต้องการ

7. อิทธิพลด้านการศึกษา โดยความรู้และข่าวสารนั้นจะผ่านทางสื่อมวลชนแขนงต่างๆ อย่างกว้างขวาง

8. อิทธิพลต่อสังคมกรรมโดยมีผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์ของบุคคลในสังคม

9. อิทธิพลต่อประชาคติ โดยการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารและความคิดเห็นแก่ประชาชน ซึ่งการคัดเลือกข่าวสารนั้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหรือประชาคติของประชาชน

นอกจากนี้แมคโคบี (Maccoby อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2541:179) ยังได้อธิบายถึงสื่อมวลชนว่าเป็นตัวจัดหาประสบการณ์ที่เป็นอิสระ ไปจากการถูกควบคุมแบบที่ต้องเผชิญอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง โลกของสื่อ เช่น โทรทัศน์ได้เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถทดลองหาวิธีแก้ปัญหาได้หลายๆ วิธีโดยไม่ต้องถูกลงโทษ หรือไม่เสี่ยงต่อการเจ็บตัวเหมือนอย่างที่จะต้องพบพานหากมาแสดงออกในโลกแห่งความเป็นจริง นั่นคือ สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นห้องทดลองในจินตนาการ

ในขณะที่ชแรมม์ (Schramm) ได้กล่าวว่า เด็กได้เรียนรู้และตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อมวลชนนานาชนิด อย่างไรก็ตามเด็กจะต้องได้รับอิทธิพลดังกล่าวผ่านมาทางสถาบันครอบครัว โรงเรียนและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กเสียก่อน (ซูลีพร เซวงค์ดีโสภาคย์, 2541:21)

2. อิทธิพลของสื่อบุคคล สื่อบุคคลในที่นี้ จะหมายถึง ตัวบุคคลที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งอาจจะเป็นการติดต่อโดยตรงหรือการติดต่อโดยกลุ่มที่จะมีปฏิริยาโต้ตอบระหว่างกัน ซึ่งในการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้มักประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 ขึ้นไป มาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว คือ ทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง ในขณะที่คนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คนอื่นๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร โดยพอล ลาซาร์สเฟลด์ และเฮร์เบิร์ต เมนเซล (Paul Lazarsfeld และ Herbert Menzel อ้างถึงในสุมาลี ตั้งจิตต์ศีล, 2537) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญคือ มีการพูดคุยกันแบบเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ฟังยอมรับความคิดของผู้พูดได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ทันที มักจะให้ประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้ในเวลาอันรวดเร็ว และบ่อยครั้งที่เราใช้ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นโดยผ่านทางสื่อบุคคล ซึ่งผลของการศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล พบว่า สื่อบุคคลจะมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเหนือกว่าสื่อมวลชน จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าสื่อบุคคลนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าสื่อมวลชน

โรเจอร์ส และสเวนนิ่ง (Everett M. Rogers and Lynne Svenning, 1969:125) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของสื่อบุคคลไว้ว่ามีความสามารถในการเลือกผู้รับสาร ในการที่จะบริหารจัดการเลือกรับสารของผู้รับสารและปริมาณของปฏิริยาตอบกลับ (feedback) สูงกว่าสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วย

ส่วนชแรมม์ (Wilbur Schramm อ้างถึงในกรองทิพย์ จันแยม, 2537: 12) ได้กล่าวว่าอิทธิพลของสื่อบุคคลนั้นจะเป็นไปอย่างไรก็ได้ตั้งใจ มีการยืดหยุ่นและก่อให้เกิดความไว้วางใจ สื่อมวลชนมีบทบาทเพียงอาการตัดสินใจที่มีอยู่แล้วเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อแบบเจตนาในการสื่อสาร พบว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมีอิทธิพลมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ครอบคลุมมากกว่า และมีอิทธิพลทางด้านจิตใจมากกว่า ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการติดต่อ

ระหว่างบุคคลมีเหตุผล ไม่ตั้งใจและสามารถยืดหยุ่นได้มากกว่าเมื่อต้องประสบกับการต่อต้าน เพราะทำให้ได้รับผลตอบแทนก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในตัวผู้ส่งสารที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และมีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจได้โดยผู้รับสารไม่รู้สีก้าว

นอกจากนี้โรเจอร์ส (Rogers, 1973) ยังได้เสนอตารางเปรียบเทียบคุณลักษณะของสื่อบุคคลและสื่อมวลชนได้ดังต่อไปนี้ (อ้างถึงในกรองทิพย์ จันแยม, 2537:13)

ลักษณะ / คุณสมบัติ	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. การไหลของข่าวสาร	ยุควิถี (Two-way)	เอกวิถี (One-way)
2. สภาพของการสื่อสาร	เห็นหน้ากัน	ผ่านสื่อ
3. ปฏิกริยาโต้ตอบที่อาจมีได้	สูง	ต่ำ
4. แนวโน้มที่การเลือกรับสารจะไม่เกิดขึ้น	สูง	ต่ำ
5. ความเร็วในการเข้าถึงผู้ฟังกลุ่มใหญ่	ช้า	เร็ว
6. ผลลัพธ์	สร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ	เปลี่ยนแปลงความรู้

จากการเปรียบเทียบดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสื่อบุคคลและสื่อมวลชนนั้นจะมีประสิทธิผลต่างกัน กล่าวคือ สื่อมวลชนมักจะมีอิทธิพลในด้านการเปลี่ยนแปลงความรู้ และการรับรู้ซึ่งจะเป็นตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่เดิม ในขณะที่สื่อบุคคลจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้เปิดรับข่าวสารทั้งในด้านการสร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

3. ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ โดยทั่วไปสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่หน่วยงานหรือองค์กรผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม โดยสื่อเฉพาะกิจนี้อาจเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชน สื่อบุคคล หรือสื่อกิจกรรมก็ได้ ซึ่งในการเลือกใช้สื่อชนิดใดชนิดหนึ่งจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ ฯลฯ ทั้งนี้ อาดัมส์ (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจจัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจจึงเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องเป็นราวเฉพาะอย่างโดยมีกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้แน่นอน

สรุปแล้วการเปิดรับข่าวสารจากสื่อใดๆ ก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันมีผลมาจากอิทธิพลของสื่อต่างๆ ที่ผู้รับสารได้รับมานั่นเอง โดยที่สื่อบุคคลมักจะมีผลต่อความคิดและ

ทัศนคติของผู้รับสาร ในขณะที่สื่อมวลชนมักจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสารในแง่ของการเปลี่ยนแปลงความรู้ อันสามารถส่งผลในการเน้นย้ำทัศนคติของผู้รับสารได้

แนวคิดเกี่ยวกับอุปสรรคที่สกัดกั้นผลของการสื่อสาร

ผลของการสื่อสารหรือประสิทธิผลของการสื่อสาร จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของปัจจัยย่อยในแต่ละองค์ประกอบการสื่อสาร เพราะแต่ละตัวเป็นดัชนีชี้บ่งถึงการเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร นอกจากนี้ทุกองค์ประกอบต่างมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน โดยอุปสรรคที่สกัดกั้นผลของการสื่อสารที่สำคัญ ได้แก่ (พรสิทธิ์ พัฒนนานุรักษ์ อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:452-453)

1. **อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร** การสื่อสารจุดตั้งต้นอยู่ที่ผู้ส่งสาร ถ้าผู้ส่งสารขาดความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอแก่การสื่อสาร การสื่อสารก็จะขาดประสิทธิผล ผู้ส่งสารที่ดีจึงต้องมีความพร้อมในการสื่อสารโดยเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ รู้ในข่าวสารที่จะสื่อออกไป รับผิดชอบในข่าวสาร เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการส่งข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อทุกองค์ประกอบในการสื่อสาร ควบคุมความรู้สึกและความเชื่อมั่นของตนเองในขณะที่สื่อสารได้ พฤติกรรมการแสดงออกในการสื่อสารสอดคล้องกับเนื้อหาของสาร การสื่อสารที่มีลักษณะการถ่ายทอดต่อเนื่องเป็นไปเช่นการสื่อสารในองค์การ ผู้ส่งสารจะต้องคงความถูกต้องไม่บิดเบือนข่าวสารด้วยการตัดทอนต่อเติมเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขความหมายของข่าวสาร หรือเกิดจากการขาดการติดต่อในลักษณะการติดต่อสื่อสารขาดช่วง ซึ่งฮันท์ (Hunt) เรียกการสื่อสารภายใต้ระบบการจัดการที่มีสายบังคับบัญชาลดหลั่นกันนี้ว่าเป็นการกรอง (filtering) การบิดเบือน (distorting) และการปฏิเสธที่จะสื่อสาร (refusal to communicate)

2. **อุปสรรคที่เกิดจากผู้รับสาร** การสื่อสารจุดมุ่งหมายสุดท้ายก็อยู่ที่ผู้ส่งสารต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้รับสารเป็นสำคัญ แต่จะเปลี่ยนได้มากน้อยเพียงไรนั้น สิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในตัวของผู้รับสาร เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารในขั้นสุดท้ายก็อยู่ที่ผู้รับสารนั้นเป็นผู้ประเมินเอาจากความรู้สึกเชื่อถือของตน อันมีต่อผู้รับสารในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง การเลือกในการสื่อสาร (selectivity in communication) ไม่ว่าจะเป็นการเลือกเปิดรับ (selective exposure) การเลือกให้ความสนใจ (selective attention) การเลือกรับรู้หรือตีความ (selective perception and interpretation) และการเลือกจดจำ (selective retention) ล้วนแล้วแต่ขึ้นกับดุลยพินิจของผู้รับสารเป็นสำคัญ นอกจากนี้พื้นฐานความรู้ ความสามารถ ประสบ

การณ์ ความพร้อม ความสนใจและความรับผิดชอบ รวมทั้งอารมณ์ของผู้รับสารยังมีส่วนต่อผลของการสื่อสารด้วย ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบุคคลมีจุดพิจารณาในการส่งและรับสารต่างกัน การที่เป็นเช่นนี้เพราะแต่ละคนมีภูมิหลังส่วนตัวและวิชาชีพต่างกัน จึงทำให้ความคิดเห็นต่างกัน ตัวอย่างของผลการสื่อสารที่ปรากฏต่อผู้รับสารที่ไม่เสมอเหมือนกันง่าย ๆ ได้แก่ การเรียนการสอนถึงแม้จะศึกษาจากครูและตำราเดียวกัน ความเข้าใจหาได้เหมือนกันไม่ เพราะทุกคนมีจุดอึดอัดเกี่ยวกับข่าวสารที่ตนสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงเวลาหนึ่งๆ

3.อุปสรรคที่เกิดจากสาร ปริมาณข่าวสาร ลักษณะความเหมาะสมและความต่อเนื่องของเนื้อหาสาร การจัดลำดับและประเภทของข่าวสาร ความแน่นอนชัดเจนของสาร การเลือกสรรข่าวสาร การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคที่สกัดกั้นผลของการสื่อสารทั้งสิ้น เพราะสารเป็นเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้รับสาร นับเป็นผลิตผลของผู้ส่งสารในรูปแบบที่สามารถส่งไปตามช่องทางการสื่อสารได้ โดยผลผลิตนี้มาจากเหตุการณ์และวัตถุดิบของที่เกิดขึ้นหรือจากการคิดที่จะถ่ายทอดส่งไปให้ผู้รับสารให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4.อุปสรรคที่เกิดจากช่องทางการสื่อสาร การใช้ช่องทางการสื่อสารไม่เหมาะสมหรืออุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ในขณะที่ทำการสื่อสารไม่ดี เช่น ผิดกาลเทศะ เกิดสิ่งรบกวนทางด้านกลไกของช่องทางการสื่อสาร หรือ ความหมายของภาษา ล้วนแต่มีผลกระทบต่อประสิทธิผลในการสื่อสารด้วยกันทั้งสิ้น

อุปสรรคที่สกัดกั้นผลของการสื่อสารทั้ง 4 องค์ประกอบการสื่อสารนั้นเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการที่จะส่งผลหรือทำให้การสื่อสารผิดพลาดหรือเกิดความล้มเหลวในการสื่อสาร จึงควรหาทางป้องกันหรือขจัดอุปสรรคที่สกัดกั้นนั้นเสีย เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผล

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้รับสารที่วิเคราะห์ตามลักษณะทางประชากร

ผู้รับสารแต่ละคนจะมีลักษณะทางประชากรเฉพาะบุคคล โดยที่ความแตกต่างทางลักษณะประชากรนี้จะมีอิทธิพลต่อการสื่อสารด้วย สำหรับลักษณะทางประชากรที่ใช้ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อายุ เพศ และการศึกษา

1.อายุ (Age)

อายุของผู้รับสารเป็นลักษณะประการหนึ่ง ที่เราสามารถใช้ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนเรามีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อยมักจะมีความคิดเสรีนิยมมากกว่า (more liberal) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะมีความคิดอนุรักษนิยมมากกว่า (more conservative) คนที่มีอายุน้อย คนที่มีอายุน้อยมักจะเป็นคนที่ยึดถืออุดมการณ์มากกว่า (more idealistic) ใจร้อนกว่า (more impatient) และมองโลกในแง่ดีกว่า (more optimistic) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักเป็นคนที่ยึดถือการปฏิบัติมากกว่า (more pragmatic) มีความระมัดระวัง (cautious) และมองโลกในแง่ร้าย (pessimistic) นอกจากแตกต่างในเรื่องความคิดแล้ว อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างในเรื่องความยากง่ายในการชักจูงใจด้วย (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 :112-113) โดย ซี เมเปิล (C. Maple) และ ไอ แอล เจนิส และ ดี ไรฟ์ (I.L. Janis and D. Rife) (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:312) ได้ทำการวิจัยและได้ผลสรุปว่า การชักจูงจิตใจหรือโน้มน้าวจิตใจของคนจะยากขึ้นตามอายุของคนเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้อายุยังมีความสัมพันธ์ต่อข่าวสารและสื่ออีกด้วย โดยลักษณะการใช้สื่อจะแตกต่างกัน เช่น คนที่มีอายุมากมักจะใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาข่าวสารหนักๆ มากกว่าเพื่อความบันเทิง คนที่มีอายุมากมักจะทำนิตยสารถึงบรรณาธิการ ข่าวบ้านการเมือง หรือบทบรรณาธิการมากกว่าอ่านเรื่องตลกหรือข่าวกีฬา ในขณะที่คนอายุต่ำกว่า 20 ปี ไม่ค่อยอ่านบทบรรณาธิการ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 :113-114) เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป “อายุ” ของผู้รับสารจะมีอิทธิพลกับการสื่อสารไม่มากนักน้อย ซึ่งอาจออกมาในรูปของความสนใจ ความเชื่อ หรือพฤติกรรมมารับข่าวสารของผู้รับสาร ด้วยเหตุดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารเป็นกลุ่ม การสื่อสารสาธารณะ หรือการสื่อสารมวลชน นักนิเทศศาสตร์ที่ดีควรคำนึงถึงอายุของผู้รับสารเสมอ (พรทิพย์ วรกิจโกศาทร อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:313)

2.เพศ (Sex)

เมื่อพิจารณาวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมไทยแล้วจะพบว่า “ภาพ” ดั้งเดิมเกี่ยวกับชายและหญิงในสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น หญิงออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น อาชีพบางอย่างเคยเป็นเฉพาะชายหรือหญิง เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยลดขอบเขตทางเพศออกไป อย่างไรก็ตามยังมีอีกหลายอย่างที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เช่น

คุณสมบัติของหญิงไทย “การเป็นแม่บ้านแม่เรือน” “การไม่ค่อยกล้าพูดเรื่องเพศของหญิง” หรือ การชอบไลดเอนของชาย เป็นต้น (พรทิพย์ วรภิจโกคาทร อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:313)

ทั้งนี้มีการวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงจึงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ (emotional) โอนอ่อนผ่อนตาม (submissive) และเป็นแม่บ้านแม่เรือน (home-oriented) นอกจากนี้การวิจัยหลายอันยังพบว่าผู้หญิงชักจูงได้ง่ายกว่าผู้ชาย และผู้ชายยังใช้เหตุผลมากกว่าผู้หญิงและจดจำข่าวได้มากกว่าผู้หญิงด้วย แต่เพศหญิงเป็นเพศที่ยังจิตใจของคนได้ดีกว่าผู้ชาย (more people-centered) (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 :114) อีกทั้งยังพบว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารของชายและหญิงก็ต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่แสดงว่าชายและหญิงนั้นไม่แตกต่างกัน เช่น จากการศึกษาวิจัยแบบทดลอง พบว่าผู้รับสารชายและหญิงไม่มีความสัมพันธ์ทางอารมณ์นำวจิตใจจากผู้พูด หรือจากการวิจัยเกี่ยวกับความคล่องในการคิด ความยืดหยุ่นในการคิด และความคิดริเริ่ม พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างนักศึกษาชายและหญิง เป็นต้น จากที่กล่าวมานี้จะพบว่า ชายและหญิงมีความนึกคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมที่แตกต่างกันและเหมือนกันซึ่งตามธรรมชาติแล้ว ชายและหญิงจะมีคุณลักษณะที่ต่างกัน และถึงแม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังมีหลายอย่างที่ยังมีสถานะของตนอยู่ ดังนั้นการสื่อสารทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล กลุ่ม หรือมวลชน จะต้องคำนึงถึงว่าการสื่อสารนี้กำลังสื่อสารอยู่กับผู้รับสารเพศใด (พรทิพย์ วรภิจโกคาทร อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:314)

3.การศึกษา (Education)

การศึกษาหรือความรู้ (knowledge) เป็นลักษณะประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดังนั้นคนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ต่างกัน ในยุคสมัยที่ต่างกัน ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกัน จึงย่อมมีความรู้สึนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ตัวครูผู้สอนก็มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้เรียนด้วย เพราะผู้สอนได้สอดแทรกความรู้สึนึกคิดของตนให้แก่ผู้เรียนในทำนองเดียวกับที่พ่อแม่ได้สอดแทรกความคิดของตนให้แก่บุตรในการอบรมเลี้ยงดู คนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีจะได้เปรียบอย่างมากในการที่จะเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มาก และมีความเข้าใจสารได้ดี

แต่คนเหล่านี้มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยเชื่ออะไรง่ายๆ สารที่ไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ มักจะถูกโต้แย้งจากคนเหล่านี้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540: 116-117)

ทั้งนี้มีการศึกษาวิจัยหลายเรื่องที่ยืนยันว่า การศึกษาของผู้รับสารนั้นทำให้ผู้รับสารมีพฤติกรรมสื่อสารที่แตกต่างกันออกไป เช่น บุคคลยิ่งมีการศึกษาสูงก็จะมีคามสนใจในข่าวสารกว้างขวาง แต่จะไม่ค่อยเชื่ออะไรง่ายๆ จะต้องมีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอจึงจะเชื่อ (พรทิพย์ วรกกิจโกคาทร อ่างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:314)

ข้อควรคำนึงประการหนึ่งในการวิเคราะห์การศึกษาของผู้รับสารก็คือ เราจะต้องไม่วิเคราะห์ความรู้ของผู้รับสารโดยยึดถือเฉพาะพื้นฐานของการศึกษาที่ได้จากสถาบันการศึกษาของผู้รับสารเท่านั้น เพราะการแสวงหาความรู้สามารถกระทำได้ด้วยตนเองตลอดชีวิตจากแหล่งอื่นๆ นอกเหนือจากสถาบันการศึกษา เช่น จากสื่อมวลชน จากตำรับตำราต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้การขาดโอกาสในการได้ใช้ความรู้ก็เป็นสิ่งที่สามารถทำให้ความรู้ความสามารถของคนลดลงได้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540: 117) กล่าวโดยสรุป การศึกษา เป็นตัวแปรหนึ่งที่นักนิเทศศาสตร์จะต้องตระหนักและเรียนรู้ให้ดีก่อนทำการสื่อสาร เพราะผู้รับสารที่มีการศึกษาต่างกัน จะได้ผลทางด้านทักษะการสื่อสาร ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมสื่อสารที่ต่างกัน (พรทิพย์ วรกกิจโกคาทร อ่างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529:314)

แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น

การศึกษาวัยรุ่นครั้งนี้ได้กำหนดประชากรในการศึกษาเป็นกลุ่มวัยรุ่น ดังนั้นจึงต้องใช้แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์

คำว่า "วัยรุ่น" หรือ ที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า "Teen" หรือ "Adolescence" นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้

สุพัตรา สุภาพ (2523:43) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นวัยที่ย่างเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว เป็นวัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อความเจริญทางด้านอื่นๆ ด้วย เช่น อารมณ์ หวังไหวง่าย เต็มไปด้วยความเพ้อฝัน มีอุดมคติสูงส่ง มักจะมองสิ่งต่างๆ ในแง่ดี ดังนั้นถ้าหากมีความผิดหวัง หรือไม่ได้ดังที่ปรารถนา ก็จะเสียใจมาก ไม่ค่อยเดินทางสายกลาง เพราะถ้ารักก็รักสุด

หัวใจ ถ้าเกลียดก็เกลียดสุดใจเช่นกัน นอกจากนี้ยังต้องการให้เพื่อนยอมรับ รักเพื่อนต่างเพศ รักความเป็นอิสระ ต้องการความอบอุ่น เป็นต้น

สุชา จันทน์เอม (2529:2-3) ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า คือ วัยที่สิ้นสุดความเป็นเด็ก เป็นวัยที่เป็นสะพานไปหาวัยผู้ใหญ่ ไม่มีเส้นขีดชั้นว่าเริ่มเมื่อใดและสิ้นสุดวัยเมื่อใด แต่เรากำหนดเอาความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและรูปร่างเป็นสำคัญ และถ้าจะกำหนดลงไปว่าเริ่มเมื่อใด ก็ถือเอาตอนเด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน (Menstruation) ส่วนเด็กชายถือเอาตอนที่มือสุจิ (Sperm)

นอกจากนี้ เฮิร์ลลอค (Hurdock, 1949:3) ได้อธิบายความหมายของวัยรุ่นไว้ว่า “วัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัวทางสังคม เป็นวัยแห่งปัญหา เป็นวัยที่มีความเคร่งเครียดทางอารมณ์ ตัดสินใจรวดเร็วและรุนแรง ทัศนคติในการมองโลกและทางสังคมอาจขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่อาจจะไม่เข้าใจความรู้สึกของวัยรุ่น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา”

อีกทั้งวาศรี ธรรมนิยม (2524:194) ได้ให้ความหมายว่า “วัยรุ่นเป็นเวลาของการเจริญเติบโตทางร่างกาย เป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน เป็นช่วงเวลาที่เด็กจะแสวงหาเอกลักษณ์ของตน เป็นช่วงเวลาแห่งสติปัญญา พัฒนาการและประสบการณ์ทางวิชาการต่างๆ และเป็นช่วงเวลาของการประเมินค่านิยมต่างๆ จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่”

สรุปแล้ว วัยรุ่น คือ วัยหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม จากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่

โดยทั่วไปแล้วนักจิตวิทยามักจะแบ่งขั้นแห่งพัฒนาการของมนุษย์ออกตามลำดับอายุและวุฒิภาวะ ทั้งนี้เด็กวัยรุ่นส่วนมากมีอายุ 12 – 21 ปี แต่ช่วงอายุดังกล่าวนี้มิได้ถือเป็นหลักตายตัวเสมอไปเนื่องจากเด็กแต่ละคนจะเจริญเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นไม่พร้อมกัน เด็กบางคนอาจเริ่มวัยรุ่นก่อนอายุที่กำหนด บางคนอาจถึงวัยรุ่นหลังอายุที่กำหนด อีกทั้งแต่ละสังคมยังกำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นไว้แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้นักจิตวิทยาหลายท่านและหน่วยงานบางหน่วยงานยังได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นออกเป็นช่วงๆ ดังต่อไปนี้

สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย (2525:34) ได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นเป็น 3 ช่วง คือ

- 1.วัยรุ่นตอนต้น ตั้งแต่อายุ 13 - 15 ปี
- 2.วัยรุ่นตอนกลาง ตั้งแต่ 15 - 18 ปี
- 3.วัยรุ่นตอนปลาย ตั้งแต่อายุ 18 - 20 ปี

ลูแอลลา โคล (Luella Cole อ้างถึงในชูลีพร เซวงค์กดีโสภาคย์, 2541:34) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นไว้ดังนี้

- 1.วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (Pre-Adolescence) อายุ 10 - 13 ปี (ชาย 13 - 15 ปี)
- 2.วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ 13 - 15 ปี (ชาย 15 - 17 ปี)
- 3.วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) อายุ 15 - 18 ปี (ชาย 17 - 19 ปี)
- 4.วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ 18 - 21 ปี (ชาย 19 - 21 ปี)

ส่วนเฮอรล็อก (Hurlock, 1965: 27-28) แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นได้เป็น

- 1.วัยก่อนวัยรุ่น (Pre Adolescence) อายุ 10 - 12 ปี
- 2.วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ 13 - 16 ปี
- 3.วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ 17 - 20 ปี

นอกจากนี้สุชา จันทน์เอม (2529:3-4) แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นเป็น 3 ระยะ คือ

- 1.วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ 13 - 15 ปี ช่วงนี้ร่างกายจะเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ทั้งเพศชายและหญิง
- 2.วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) อายุ 15 - 18 ปี ในระยะนี้การพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจและความรู้สึกนึกคิด มีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป
- 3.วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ 18 - 21 ปี ในระยะนี้การพัฒนาการของวัยรุ่นเริ่มสู่วุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ จึงมักมีพัฒนาการด้านจิตใจมากกว่าร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและปรัชญาชีวิต

อีกทั้งมิลเนอร์และวาเลเดียน (Milner and Valadian อ้างถึงใน Powell Marvin, 1963:10) ยังได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่น ดังนี้

- 1.วัยรุ่นตอนต้น (Pre Adolescence) อายุ 10 - 14 ปี

2.วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ 15 – 19 ปี

อาจสรุปได้ว่า ช่วงอายุของวัยรุ่นนั้นแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ วัยรุ่นตอนต้น วัยรุ่นตอนกลาง และวัยรุ่นตอนปลาย โดยในการศึกษาค้างนี้ได้กำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นดังนี้

- 1.วัยรุ่นตอนต้น มีอายุตั้งแต่ 13 – 15 ปี ซึ่งโดยทั่วไปจะมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า
- 2.วัยรุ่นตอนกลาง มีอายุตั้งแต่ 16 – 18 ปี ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. หรือเทียบเท่า
- 3.วัยรุ่นตอนปลาย มีอายุตั้งแต่ 19 – 21 ปี ซึ่งโดยทั่วไปมีการศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ปวส. หรือเทียบเท่า

การย่างเข้าสู่วัยรุ่นถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดระยะหนึ่งของชีวิต เป็นระยะที่เด็กมีปัญหา และต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ (สุชา จันทน์เอม, 2539)

1.ด้านร่างกาย เด็กในวัยนี้จะมีอัตราการเจริญเติบโตของร่างกายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีน้ำหนักส่วนสูงเพิ่มขึ้น สัดส่วนต่างๆ ของร่างกายเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ อวัยวะเพศเติบโตและมีระบบเพศเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ โดยเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นก่อนเด็กชาย เด็กหญิงจะมีประจำเดือน หน้าอกและสะโพกขยาย มีขนบริเวณรักแร้และอวัยวะเพศ ส่วนเด็กชายจะมีการหลั่งน้ำอสุจิ มีเสียงห้าว ไหล่กว้าง มีขนขึ้นบริเวณรักแร้และอวัยวะเพศ และมีหนวด เป็นต้น นอกจากนี้การทำงานของอวัยวะภายในโดยเฉพาะต่อมไร้ท่อต่างๆ ก็จะมีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการมนุษย์ให้ทำงานอย่างเต็มที่ โดยขับฮอร์โมนออกมาเพื่อกระตุ้นให้อวัยวะในร่างกายทำงานได้ดียิ่งขึ้น

2.ด้านอารมณ์และจิตใจ วัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์อย่างรวดเร็วและรุนแรงเปรียบเหมือนพายุঝุঝ เป็นวัยที่มีความรู้สึกรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความโกรธ ความรัก ความอิจฉา ริษยา บางครั้งมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงไม่เชื่อฟังใคร และบางครั้งก็เกิดความกังวลใจและรู้สึกหดหู่ มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการความเป็นอิสระ มีจินตนาการและความเพ้อฝันสูง

3. ด้านสติปัญญา เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นร่างกายมีการเจริญเติบโตเต็มที่ ส่งผลให้เซลล์สมองได้รับการพัฒนา ทำให้การคิดอ่านของวัยรุ่นมีความสามารถมากขึ้น มีความจำดี สามารถใช้ความคิดของตนได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและลึกซึ้ง แต่จะขาดความรอบคอบและการยับยั้งชั่งใจ

4. ด้านสังคม พัฒนาการด้านสังคมของวัยรุ่นจะเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา โดยในวัยรุ่นนี้ต้องการการเป็นอิสระจากพ่อแม่และครอบครัว แต่จะติดกลุ่มเพื่อนและได้รับอิทธิพลจากเพื่อนอย่างมากทั้งด้านพฤติกรรม การแต่งกาย กริยาท่าทาง คำพูดและภาษาแปลกๆ รวมทั้งเริ่มให้ความสำคัญและสนใจกับเพื่อนต่างเพศมากขึ้น

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมาแล้ว วัยรุ่นยังมีความต้องการ ซึ่งคล้ายคลึงกับความต้องการของบุคคลโดยทั่วไป ทั้งนี้ความต้องการทางร่างกายก็อาจไม่แตกต่างกับเด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ แต่ความต้องการทางอารมณ์ จิตใจและสังคมของวัยรุ่นนั้นจะมีลักษณะพิเศษอันเป็นลักษณะเฉพาะของวัยรุ่น โดยสามารถสรุปได้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้ (สุพัตรา สุภาพ, 2523)

1. ความต้องการความรัก โดยความรักที่วัยรุ่นต้องการนี้ หมายถึงความรักในทุกรูปแบบ เช่น รักพ่อแม่ญาติพี่น้อง รักเพื่อนและพวกพ้อง รักตัวเอง อยากรู้ได้ดีมีความสำเร็จ รักเพื่อนต่างเพศ ซึ่งเป็นความรักแบบหนุ่มสาว เป็นต้น ซึ่งความรักทุกชนิดทุกรูปแบบนี้สามารถนำความสุข ความอบอุ่นทางใจ รวมทั้งความรักซึ่งคนเรามีเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมด้วย ทั้งนี้วัยรุ่นจะต้องการความรักทั้งในฐานะที่เป็นผู้ให้และผู้รับ คือ ต้องการรักผู้อื่นและต้องการให้ผู้อื่นรัก

2. ความต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งส่วนมากจะออกมาในรูปของกิจกรรมกีฬาหรือการบันเทิง

3. ความต้องการความเป็นอิสระ โดยความต้องการนี้จะมีความรุนแรงมาก เนื่องจากเป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ จึงอยากจะแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเอง ต้องการมีอิสระทางความคิดและการกระทำ

4. ความต้องการได้รับการยกย่อง ต้องการมีชื่อเสียง วัยรุ่นเป็นวัยที่อยากให้สังคมยอมรับหรือชมเชย มีความอยากเด่นอยากดัง หรือเป็นที่รู้จักและต้องการจากบุคคลอื่นๆ บางครั้งอยากให้ผู้ใหญ่ยอมรับในความสามารถของตนว่ามีประโยชน์ต่อสังคม

5. ความต้องการมีปรัชญาชีวิตหรือมีอุดมคติตนเอง โดยวัยรุ่นมักเป็นวัยที่มีอุดมคติแรงกล้า มีความกล้าเสี่ยงในเรื่องต่างๆ มีพลังผลักดันสูง ถ้ามีความเชื่อในเรื่องใดก็จะเชื่อถืออย่างจริงจัง แต่ขณะเดียวกันก็มีความระแวงไม่เชื่อใครง่าย ๆ นอกจากนี้พื้นฐานมาอย่างให้เชื่อถือ

6. ความต้องการเกี่ยวกับเรื่องเพศ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างถูกต้อง บางครั้งจะแสดงออกโดยการปิดบังและพูดคุยเฉพาะในกลุ่มเพศเดียวกัน ฟังจากผู้อื่นพูดคุย หรืออ่านจากหนังสือเรื่องเพศที่มีขายทั่วไปซึ่งอาจเป็นหนังสือประเภทลามก บางครั้งอาจดูจากภาพยนตร์ โดยเฉพาะภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับความรักและเรื่องเพศ นอกจากนี้วัยรุ่นยังเป็นวัยที่สนใจเพื่อนต่างเพศอีกด้วย โดยมากมักเป็นวัยที่มีความรักแบบหลงใหลใฝ่ฝัน คือ ออกมาในรูปแบบที่เพ้อฝันไม่ยึดหลักความเป็นจริง

7. ความต้องการการรวมกลุ่ม โดยวัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนเป็นอย่างมาก อยากให้เพื่อนยอมรับ ไม่ต้องการความโดดเดี่ยว จึงมักประพฤติตนตามความนิยมของกลุ่มเพื่อน ทั้งในเรื่องการแต่งกาย กิริยามารยาท รวมถึงการพูดจาและการใช้ภาษา

8. ความต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ส่วนมากเป็นความอยากลองและอยากเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ที่แปลกใหม่และตนเองไม่เคยกระทำมาก่อน เพื่อสร้างความพอใจแก่ตนเอง เช่น อยากแต่งกายแปลกๆ ตามสมัยนิยม อยากคบเพื่อนต่างเพศ เป็นต้น

9. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง เนื่องจากวัยรุ่นยังเป็นวัยที่ต้องพึ่งพาพ่อแม่และผู้ปกครองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจอยู่ ดังนั้นวัยรุ่นจึงต้องการหลักประกันว่าหากทำในสิ่งที่ดีแล้วจะไม่ถูกตำหนิหรือลงโทษ

10. ความต้องการมีอนาคตและมีความสำเร็จ โดยวัยรุ่นจะต้องการรับผิดชอบตนเอง อยากพึ่งพาตนเองได้ มีความฝันและมีจุดมุ่งหมายในอนาคต เช่น อยากเป็นหมอ อยากเรียนสูงๆ อยากเป็นอาจารย์ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้วัยนี้เป็นวัยที่เปราะบางต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเพศที่วัยรุ่นเกิดความต้องการและสนใจตามพัฒนาการ ดังนั้นวัยนี้จึงเป็นวัยที่ควรสนใจและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการปรับ

ตัวให้เข้ากับสภาพภายในของตนกับสภาพแวดล้อมภายนอก ถ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพวัยรุ่นก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ต่อไป (ชาติวุฒิมิ วงวล, 2542:23)

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา

คำว่า “เพศ” (หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมพลศึกษา, 2530:24) ตามความหมายในพจนานุกรม หมายถึงรูปหรือลักษณะที่ทำให้รู้ว่าหญิงหรือชาย ส่วนคำว่า “ศึกษา” แปลว่าการเล่าเรียน ฟีกฝน อบรม” ดังนั้น “เพศศึกษา” จึงหมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับหญิงและชาย ตั้งแต่เกิดมาจนถึงชีวิต จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม อันจะส่งเสริมให้ผู้ศึกษารู้จักเพศเดียวกัน เพศตรงข้ามและมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุขโดยปราศจากปัญหาใดๆ

อย่างไรก็ตามความหมายของคำว่า “เพศศึกษา” นั้นมีขอบข่ายกว้างขวางมาก จึงมีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายเรื่องเพศศึกษาในหลากหลายทัศนะดังต่อไปนี้

เสนอ อินทรสุขศรี (อ้างถึงในสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย, 2525:12) ให้ความหมายในเรื่องของเพศศึกษาไว้ว่า หมายถึง การศึกษาที่จะเรียนรู้และเข้าใจในเรื่อง

- ธรรมชาติของชีวิตนับแต่เกิดจนตาย
- “ความรัก” ที่คนเราจะพึงมีต่อกัน
- วิธีการคบหาสมาคมระหว่างเพศเดียวกันและต่างเพศ
- ประเพณี มารยาท และขนบธรรมเนียมของสังคม
- ชีวิตครอบครัวอันประกอบด้วยพ่อแม่ลูก
- จิตวิทยาเรียนรู้เกี่ยวกับเพศของตนเอง และเพศตรงข้าม
- การสร้างฐานะอันมั่นคง เพื่อเตรียมตัวสร้างครอบครัวใหม่ของตนเอง
- การเลือกคู่ครองที่ถูกต้อง
- การปฏิบัติตน และการใช้ชีวิตสมรสให้เป็นสุข
- การเลี้ยงดูอบรมทารกและเด็กเพื่อพัฒนาความเจริญของเด็กและสังคมในอนาคต
- สภาพปกติและผิดปกติทางเพศ
- การวางแผนครอบครัว
- การปฏิบัติตนเพื่อใช้ชีวิตในวัยสูงอายุให้มีความสุขในบั้นปลายชีวิต เป็นต้น

เคอร์เคนดอลล์ (Lester A. Kirkendall, 1960:8 อ้างถึงในสุชาติ โสมประยูร และวรรณิ โสมประยูร, 2541:4) ได้อธิบายว่า เรื่องเพศมีความหมายและขอบเขตกว้างมาก เช่นเดียวกับคำว่า "ชีวิต" จึงไม่สามารถจะใช้คำอธิบายอย่างสั้นๆ ได้ แต่พอจะสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องเพศเป็นแรงผลักดันที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้คนเราเกิดมีความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จและสามารถกระทำหรือแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามที่ได้ตั้งใจเอาไว้

2. เรื่องเพศเป็นแรงกระตุ้นหรือเครื่องเร้าใจอันทรงพลังยิ่ง ที่ทำให้เพศชายและเพศหญิงเกิดมีความสนใจซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยทำให้การประกอบกิจการต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น

3. เรื่องเพศเป็นสิ่งที่สามารถกำหนดบทบาท กิริยาท่าทาง ลักษณะการดำเนินชีวิตของคนเราอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเพศใดจะสำคัญยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

4. เรื่องเพศเป็นธรรมชาติที่แฝงอยู่ในร่างกายและจิตใจของคนเราอย่างลึกซึ้งและถาวร ซึ่งจะแสดงบทบาทสำคัญที่สุดให้เห็นได้ในชีวิตรักและการครองเรือน

5. เรื่องเพศเป็นสิ่งที่สามารถลดบันดาลให้ชีวิตมีความต่อเนื่องกัน จากช่วงชีวิตหนึ่งไปยังอีกช่วงชีวิตหนึ่งโดยกระบวนการทางการสืบพันธุ์ ซึ่งความต่อเนื่องนี้จะช่วยทำให้ลักษณะชีวิตหลายสิ่งหลายอย่างของพ่อแม่สามารถสืบทอดไปสู่ลูกได้

ในขณะที่สุชาติ โสมประยูร (อ้างถึงในมยุรี ภูงามทอง, 2533:1) ได้กล่าวว่า เพศศึกษาหมายถึง การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และความรู้สึกที่ดีในเรื่องธรรมชาติของเพศและพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสุขภาพ สวัสดิภาพ และมนุษยสัมพันธ์อันดีงามระหว่างทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม จึงนับได้ว่าเพศศึกษานั้นเป็นการศึกษาส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตของคนเรามีความสุข

เนเซอร์ (Nazer อ้างถึงในหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมพลศึกษา, 2530: 25) ได้กล่าวว่า เพศศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคล ได้แก่ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ความสัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล สุขวิทยา สังคมวิทยา ซึ่ง

เรื่องดังกล่าวเยาวชนควรได้เรียนรู้ และเข้าใจและควรจัดโครงการสอนที่ต่อเนื่องกันในขณะอยู่ในระบบการศึกษา

และวันทนี วาสิกะสิน (อ้างถึงในวันทนี วาสิกะสินและคณะ, 2537:2) ได้ให้ความหมายของเพศศึกษาว่าหมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศ ซึ่งมีส่วนประกอบหลายอย่าง เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับสรีระร่างกายทั้งของชายและหญิง การเปลี่ยนแปลงร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยเฉพาะระบบอวัยวะสืบพันธุ์ (human sexual system) การมีเพศสัมพันธ์เมื่อถึงเวลา เช่น การเข้าสู่สภาวะการสมรส เพศศึกษาจะช่วยให้คู่สมรสสามารถปรับตัวในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ (sexual act) ได้อย่างเหมาะสม การตั้งครรภ์ การเตรียมตัวเป็นบิดามารดาที่ดี รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีต่อเพศตรงข้าม การรู้จักให้เกียรติกัน การมีความรับผิดชอบต่อเพศตรงข้าม โดยเฉพาะเพศชายต่อเพศหญิง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้บุคคลแต่ละคนมีความรู้ ทัศนคติ และมีพฤติกรรมที่ดีในเรื่องเพศ ไม่สร้างปัญหาให้แก่ครอบครัวและสังคม การสอนเพศศึกษานี้สามารถหยิบยกตอนใดตอนหนึ่งของเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับวัยของบุคคลแต่ละคนได้เช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่า เพศศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาปัญหาชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยเน้นความเจริญเติบโต และพัฒนาการทางเพศ ทั้งในด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สังคม ตลอดจนศีลธรรมจรรยา เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม

สำหรับบทบาทที่สำคัญของเพศศึกษานั้นก็มีอยู่ด้วยกันหลายด้าน ดังนี้ (ระวีวรรณ แสงฉาย, 2538:9)

1. เพศศึกษาจะต้องช่วยให้แต่ละคนเข้าใจและยอมรับหน้าที่ตามเพศของตน ซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมขึ้นอีกใหม่ๆ พยายามหาทางวางตนและปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของตนอย่างได้ผลและราบรื่น และให้ความยุติธรรมและพึงพอใจแก่ตนเพียงพอในความสัมพันธ์กับชายหญิงทุกวัย ทุกหน้าที่ที่อยู่ใกล้ชิดตน การเข้าใจความแตกต่างของแต่ละเพศทั้งทางร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นข้อขีดชั้นลงไปและเป็นที่ยอมรับว่า เพศชายแข็งแรงกว่าเพศหญิง หรือหญิงประณีตกว่าชาย ฯลฯ เมื่อมีความเข้าใจดังนี้แล้ว ย่อมจะปฏิบัติต่อกันได้ถูกต้องและเหมาะสม

2. การเข้าใจความสัมพันธ์อันดีต่อกันฉันท์เพื่อน เช่น ให้เกียรติกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำความอบอุ่นใจ รับหน้าที่การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตาปราณี และแต่ละคนไม่ว่าชายหรือ

หญิงจะต้องมีความรู้สึกรับผิดชอบด้านสังคม (Social responsibility) และมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือคนอื่นให้เขาได้สามารถและมีโอกาสได้ปรับตัวดีขึ้น

3. เพศศึกษาจะช่วยให้แต่ละคนตระหนักถึงความแตกต่างในลักษณะการนึกคิดและพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งมีอยู่เป็นปกติ (Aware of differential sex pattern) และยอมรับความแตกต่าง และมีความเกี่ยวข้องกันได้อย่างราบรื่น (Accept and interact harmoniously) กับผู้ที่มีลักษณะการนึกคิดการกระทำของเขาแตกต่างกับเราโดยปกติ (Sexual norm)

4. เข้าใจการเลือกคู่ ขอบข่ายแห่งเพศศึกษาตามความหมายนี้ มุ่งที่จะให้มีการใช้ชีวิตสมรสราบรื่น ในข้อนี้อาจแทรกเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม หรือวัฒนธรรมไว้ด้วย

5. เข้าใจถึงการที่จะต้องเตรียมตัวรับมือกับผิดชอบต่อครอบครัว มีการคิดถึงอาชีพและการสร้างหลักฐาน ต้องการเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือ ฯลฯ

6. เข้าใจการเลี้ยงดูบุตรธิดาให้เติบโตเป็นพลเมืองดี ซึ่งในการนี้จะต้องมีตัวเองเป็นตัวอย่างในการให้ความรักความเข้าใจจากหน่วยย่อยในครอบครัวไปจนถึงสังคม เพราะการอบรมภายในครอบครัวนั้นมีความสำคัญมาก ไม่เพียงแต่กับสมาชิกทุกคนในบ้านเท่านั้น แต่กับชุมชนเกี่ยวกับทางเพศทั้งทางดีและทางชั่วอีกด้วย การครองชีวิตของบุคคลและครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในบ้านควรมีแบบฉบับอย่างไร ถ้าจะส่งเสริมให้แต่ละคนมีการแสดงออกได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมตามวัย (Promote nature and adequate expression of sexuality) นอกจากนี้จะต้องเข้าใจวางแผนครอบครัวให้เหมาะสมแก่ชีวิตและความเป็นอยู่โดยเฉพาะแผนเกี่ยวกับเศรษฐกิจและจำนวนสมาชิกในครอบครัว ปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมได้

นอกจากนี้วันทนีย์ วาสิกะสินและคณะ (2537:2) ยังได้กล่าวว่าเพศศึกษาช่วยให้ผู้ศึกษาในเรื่องนี้

1. เข้าหรือสามารถแยกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างเพศได้ถูกต้อง
2. เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจแต่ละช่วงวัยหรือรู้พัฒนาการของบุคคลทั้งเพศหญิงและเพศชายในแต่ละช่วงวัย
3. รู้ว่าควรมีเพศสัมพันธ์เมื่อใดบ้างจึงจะไม่เป็นปัญหา

4. รู้ว่าควรเตรียมตัวอย่างใดบ้างหากจะมีคู่ครอง เช่น ความพร้อมทางวุฒิภาวะ อารมณ์ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การปรับตัวในการใช้ชีวิตคู่ การเตรียมตัวในการวางแผนครอบครัว

5. รู้ว่าควรเตรียมตัวอย่างใดเมื่อมีคู่ครอง เช่น การมีเพศสัมพันธ์ที่เหมาะสม การปรับตัวเข้าหากัน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในครอบครัว รวมทั้งการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน การวางแผนครอบครัวและการวางแผนชีวิตคู่ร่วมกัน

6. ลบเลือนปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ผิดปกติ เช่น รักร่วมเพศ กามวิตถาร หรือจิตเภทต่างๆ เป็นต้น

7. มีทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องเพศ รวมทั้งการใช้ชีวิตคู่ที่มีความสุข เช่น ไม่เข้าใจว่าเรื่องเพศสัมพันธ์ระหว่างคู่ผัวตัวเมียเป็นเรื่องสกปรก หยาบคายหรือผิดศีลธรรม ไม่กีดกันเด็กๆ เรียนรู้เรื่องเพศศึกษา เพราะบางทีการปกปิดยิ่งจะทำให้เด็กคิดว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องลึกลับ ทำให้เด็กแสวงหาความรู้ด้วยตนเองหรือถามผู้อื่นที่ไม่มีความรู้เรื่องเพศศึกษา ก็จะทำให้กลายเป็นปัญหาแก่เด็กเหล่านั้นมากขึ้นก็ได้

8. สร้างความสุขในครอบครัว

9. ลดปัญหาทางเพศและปัญหาสังคม

สำหรับความแตกต่างของคำว่าเพศศึกษากับเพศศาสตร์ ซึ่งหลายคนเกิดความสับสนว่ามีความหมายอย่างเดียวกันกับเพศศึกษาหรือไม่นั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า เพศศาสตร์ (Sexology) (อ้างถึงในวันทนีญ วาสิกะสินและคณะ, 2537:5) แตกต่างจากเพศศึกษาตรงที่เพศศึกษา (Sex Education) นั้นได้แก่ การสอนหรือการให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของมนุษย์ และมักใช้สอนกันทั้งโรงเรียนและที่บ้าน แต่เพศศาสตร์ (Sexology) คือ ศาสตร์หรือวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศศาสตร์ของมนุษย์ ซึ่งกล่าวถึง พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ในเรื่องระบบการสืบพันธุ์ โดยวิชาเพศศาสตร์นี้จะมีสอนในโรงเรียนแพทย์หรือสถาบันชั้นสูงในด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และคงจะไม่มีใครนำมาสอนในโรงเรียนทั่วไป

นอกจากนี้เพศศึกษาจะเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์ ดังนั้น ศาสตร์แขนงนี้จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกายวิภาค สรีรวิทยา ระบบสืบพันธุ์ ตลอดจนทำให้เกิดทารกและการเรียนรู้จิตวิทยาระหว่างเพศ

จะเห็นได้ว่าเพศศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น มีความลึกซึ้งกว้างขวางกว่าเพศศาสตร์มาก (เพศศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของเพศศึกษา) ความรู้ทางด้านกายวิภาค และสรีรวิทยาระหว่างเพศ หรือความรู้ทางด้านเพศศาสตร์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ แต่จะต้องมีความรู้ด้านชีวิต การศึกษา และอื่นๆ อีก เช่น สุขวิทยา ศาสนา นันทนาการ การแพทย์ การสาธารณสุข ประชากรศึกษา การวางแผนครอบครัว จิตวิทยา สังคม ประเพณี ศีลธรรม วัฒนธรรมและการเมืองเข้ามาประกอบด้วย ดังนั้น ถ้าจะพิจารณาตามเนื้อหาของเพศศึกษาแล้ว ก็กล่าวได้ว่าเป็นแบบผสมผสาน สาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน เช่นที่เรียกว่า สหสาขาวิทยาการ (Interdiscipline)

โดยเพศศึกษามีจุดมุ่งหมายกว้างๆ ดังนี้ (จินตกา สายัณห์วิภิชิต อ้างถึงวันทนีญ์ วาสิกะสินและคณะ, 2537: 6)

1. เพื่อให้มีความรู้พอเพียงในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสรีระของเพศทั้งสองเพศอันมีผลต่อความคิด สติปัญญา อารมณ์และจิตใจ
2. เพื่อช่วยขจัดความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา การปรับตัว และการวางตัวให้เหมาะสมทุกทางในด้านเพศ
3. เพื่อเสริมสร้างให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น จะเป็นเพศเดียวกันหรือต่างเพศก็ตาม
4. เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้มนุษยสัมพันธ์ที่ถูกต้องเพื่อการดำรงชีวิตที่ราบรื่นของแต่ละบุคคล ครอบครัวและสังคม
5. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเองอย่างทอ่งแท้ในเรื่องความสัมพันธ์ของเขากับเพื่อนมนุษย์ทั้งสองเพศ และช่วยให้มองเห็นและเข้าใจว่าคนนั้นมีหน้าที่ มีพันธะมีความรับผิดชอบตอเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มิใช่แก่ตนเองและครอบครัวเท่านั้น
6. เพื่อสร้างความเข้าใจว่า การจะตัดสินใจที่ชอบด้วยเหตุผลนั้น จำเป็นต้องมีหลักทางด้านศีลธรรมร่วมด้วยเสมอ
7. เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างเพียงพอเกี่ยวกับการใช้เพศในทางที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความผิดปกติทางเพศ เพื่อจะได้รู้จักและป้องกันตนเองไม่ให้ถูกเอาเปรียบ ถูกข่มเหง หรือได้รับอันตรายต่อร่างกาย จิตใจและชื่อเสียง
8. เพื่อให้เกิดความตระหนักว่าการกระทำทางเพศส่วนตัวมีผลกระทบต่อสังคม เช่น การปล่อยทิ้งบุตรไว้ตามยถากรรม การหลอกลวงผู้หญิงไปค้าประเวณี ฯลฯ

9. เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยจัดสิ่งเลวร้ายต่างๆ ให้หมดไป เช่น การเอาเปรียบทางด้านเพศ การหาประโยชน์จากผู้อื่นในเรื่องเพศ การใช้เพศและกามารมณ์อย่างไม่รับผิดชอบและอสุติธรรม กฎหมายเกี่ยวกับเพศที่ล้ำสมัยและอสุติธรรม

10. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและฝึกหัดการคิดนี้จนกลายเป็นความเคยชิน พอที่จะช่วยให้แต่ละคนรู้จักใช้ความเป็นเพศหญิง หรือชายของตนมาพัฒนาตนเองครบถ้วน ชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ความสุข ความเจริญในหน้าที่ต่างๆ เป็นครู พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ลูก คู่รัก พลเมืองดี เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า เพศศึกษานับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญกับชีวิตมนุษย์ทุกเพศทุกวัย หรืออาจเรียกได้ว่าเกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีจุดประสงค์ให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอันมีผลต่อความคิด อารมณ์ และจิตใจ การปรับตัว การวางตัวให้เหมาะสมในด้านเพศ การมีมนุษยสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต มิใช่เพียงแต่การรู้จักคุมกำเนิดเพื่อลดอัตราเกิด หรือป้องกันการท้องไม่มีพ่อหรือรู้จักป้องกันกามโรคเท่านั้น แต่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศ ซึ่งมาจากหลายๆ สาขาวิชาการ เช่น ทางชีววิทยา สุขวิทยา แพทยศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ สังคมวิทยา ประชากรศาสตร์ ศีลธรรม ศาสนา จริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น

สำหรับพื้นฐานความรู้ที่สำคัญในเรื่องเพศศึกษานี้ ได้แบ่งออกตามเนื้อหาที่ประกอบกันเป็นความรู้ได้ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ (สุชาติ และวรรณิ์ โสมประยูร, 2541)

1. ความรู้เรื่องเพศด้านชีววิทยา ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับกายวิภาคและสรีรวิทยาของร่างกายมนุษย์ เช่น โครงสร้างและหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ ระบบการสืบพันธุ์ของเพศชายและหญิง ลักษณะทางพันธุกรรมเกี่ยวกับเพศ การเจริญเติบโตของร่างกายซึ่งเป็นลักษณะของเพศชายและหญิง การมีหนดคราและขนรักแร้ เสียงแตก การมีประจำเดือน การสืบพันธุ์ หรือการร่วมประเวณี การปฏิสนธิ การตั้งครรภ์ การคลอดบุตร เป็นต้น

2. ความรู้เรื่องเพศด้านสุขวิทยา เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเพศ การระวังรักษาร่างกายให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความผิดปกติทางเพศ เช่น ข้อควรระวังและสุขปฏิบัติเกี่ยวกับอวัยวะเพศ

3. ความรู้เรื่องเพศด้านจิตวิทยา เป็นความรู้ส่วนที่เกี่ยวกับจิตใจและอารมณ์ การเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านจิตใจเกี่ยวกับเรื่องเพศในแต่ละวัย โดยเฉพาะวัยเด็กและวัยรุ่น แรงผลักดัน

ทางเพศ การระบายอารมณ์ทางเพศ การปฏิบัติตนระหว่างเพศ ความรัก ความต้องการหรือความรู้สึกลงทางเพศ ความผิดปกติด้านอารมณ์และจิตใจ เป็นต้น

4. ความรู้เรื่องเพศด้านสังคมวิทยา เป็นความรู้เกี่ยวข้องกับสังคม การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและมาตรฐานความประพฤติหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พัฒนาการทางด้านสังคมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ พฤติกรรมทางเพศสัมพันธ์ การเกี่ยวพาราสี การเลือกคู่ครอง การแต่งงาน ชีวิตสมรสหรือชีวิตครอบครัว การปฏิบัติตนในการดำรงตนเป็นโสด การวางแผนครอบครัว ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น

ทั้งนี้ในการแบ่งความรู้เรื่องเพศศึกษาออกเป็นส่วนๆ ดังกล่าวนั้น ก็เพื่อแสดงความชัดเจนและเข้าใจง่าย เพราะในความเป็นจริงแล้วความรู้ทั้ง 4 ด้านนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งอย่างแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ได้เพิ่มความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์เข้าอีกประการหนึ่ง เนื่องจากพฤติกรรมกรรมมีเพศสัมพันธ์แม้เป็นพฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่หากเกิดพฤติกรรมนี้ขึ้นก่อนวัยอันควร เช่น ในวัยรุ่นที่ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวมได้

แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้ ทศนคติ

ความรู้ (Knowledge)

บิคฮาร์ด เอช มาร์ค (Bickhard H. Mark, 1980:45) ได้ให้ความจำกัดความเกี่ยวกับความรู้ว่า หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ โดยแบ่งออกเป็นความรู้ต่อสถานการณ์หนึ่งๆ หรือความรู้ต่อเรื่องในระดับกว้าง

ส่วนสุรพงษ์ ไชยชนะเสถียร (2533: 120 - 121) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง การรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากจะรับรู้ผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (S - R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่างความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตวิทยาด้วย เหตุนี้ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรรซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตามความรู้ว่าจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์ก็เป็นได้

ในขณะที่โมเวนและไมเนอร์ (Mowen and Minor, 1998:106) นิยามความรู้ของบุคคลว่าเป็น จำนวนของประสบการณ์ (Experience) และข้อมูล (Information) ที่บุคคลมีเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เมื่อความรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้บุคคลมีมุมมองเกี่ยวกับสิ่งนั้นมากขึ้น และจำแนกความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

เองเกิล แบล็คเวลล์ และมินิเยร์ด (Engel, Blackwell and Miniard, 1995: 337 – 338) ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกเก็บรวบรวมไว้ภายในความทรงจำของบุคคลแต่ละคน ทั้งนี้สามารถประเภทแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ซึ่งเป็นการอธิบาย (Declarative knowledge) คือ ความจริงตามอัตวิสัย (Subjective facts) ที่บุคคลแต่ละคนเข้าใจ เช่น นั่นคือไข่ นั่นคือแป้ง นั่นคือน้ำ ซึ่งความรู้ซึ่งเป็นการอธิบายนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ความรู้ตามกาลเวลา (Episodic knowledge) คือ ข้อมูลที่บุคคลมี โดยข้อมูลนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา นั่นคือ บุคคลจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เช่น ในตอนเด็ก ๆ บุคคลอาจจะเข้าใจว่าการเรียนเป็นสิ่งที่น่าเบื่อและไม่มีความจำเป็น แต่เมื่อมีอายุมากขึ้นก็มีความเข้าใจที่เปลี่ยนไป โดยเห็นว่าการเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการทำงานได้

- ความรู้ตามความหมาย (Semantic knowledge) คือ ความรู้โดยทั่ว ๆ ไป ที่บุคคลสามารถนำมาให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น บุคคลสามารถใช้ความรู้ที่มีมาอธิบายว่าคอมพิวเตอร์มีลักษณะอย่างไร เป็นต้น

2. ความรู้ตามลำดับขั้นตอน (Procedural Knowledge) คือ ความเข้าใจของบุคคลว่า ความจริงตามอัตวิสัยนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร เช่น ไข่ แป้ง และน้ำ ต้องทำการผสมกันอย่างไรถึงจะกลายเป็นขนมเค้ก

ทั้งนี้ความจริงตามอัตวิสัยของบุคคล คือ ความรู้สึกของบุคคลแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความจริงตามวัตถุวิสัย (Objective reality) เช่น บุคคลอาจจะรู้สึกว่ายางยิ่งมีราคาแพงคุณภาพยิ่งดี ทั้งที่ความจริงอาจจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้

ส่วนในเรื่องของระดับความรู้ นั้น บลูม (Bloom, 1959) ได้แยกระดับความรู้ไว้ออกเป็น 6 ระดับ คือ (อ้างถึงในอุทัยวรรณ โกศลวัฒน์, 2539:18)

1.ระดับที่ระลึกได้ (Recall) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติ กระบวนการ และแบบแผนได้ ความสำเร็จในระดับนี้ คือ ความสามารถในการดึงข้อมูลจากความจำออกมาได้

2.ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถเขียนข้อความเหล่านั้นได้ด้วยถ้อยคำของตนเอง สามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยภาพ ให้ความหมายแปลความ และเปรียบเทียบความคิดอื่น ๆ หรือคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้

3.ระดับของการนำไปใช้ (Application) สามารถนำเอาข้อเท็จจริงและความคิดที่เป็นนามธรรม (Abstract) ปฏิบัติจริงอย่างยุติธรรม

4.ระดับของการวิเคราะห์ (Analysis) สามารถใช้ความคิดในรูปของการนำความคิดมาแยกเป็นส่วน เป็นประเภท หรือการนำข้อมูลมาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติของตนเอง

5.ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) คือ การนำเอาข้อมูล แนวความคิด มาประกอบกัน แล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ (Creative) ซึ่งเป็นสิ่งใหม่แตกต่างไปจากเดิม

6.ระดับของการประเมิน (Evaluation) คือ ความสามารถในการใช้ข้อมูลเพื่อตั้งเกณฑ์ (Criteria) การรวบรวมผลการวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ตั้งข้อตัดสินใจถึงระดับของกิจกรรมแต่ละอย่าง

อย่างไรก็ตาม การเกิดความรู้ไม่ว่าจะเป็นระดับใด ย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึนึกคิด ซึ่งเชื่อมโยงกับสภาพจิตใจของบุคคลแต่ละคน และมีผลมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาและสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความคิดและแสดงออกตามความคิดความรู้สึกของตนเอง ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าความรู้เป็นบ่อเกิดของทัศนคตินั่นเอง

ทัศนคติ (Attitude)

ทัศนคติ (Attitude) เป็นคำซึ่งมีรากกำเนิดจากภาษาลาตินว่า "Aptus" แปลว่า นุ่มเอียง และเหมาะสม และเมื่อใช้ในความหมายของคำว่า "Attitude" หมายถึงท่าทีที่แสดงออกของคนเราที่บ่งถึงสภาพจิตใจ (ชวนะ ภวากานนท์, 2527:20) นอกจากนี้ยังได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ดังนี้

อัสเซล (Assael, 1998:282) ได้นิยามความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติมาจากการเรียนรู้ด้วยความมีใจโน้มเอียงที่จะตอบสนองอย่างมั่นคงต่อวัตถุหรือประเภทของวัตถุ ในทางที่ ชอบหรือไม่ชอบ

อลพอร์ต (Allport, 1967: 3) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ภาวะทางจิตใจซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะได้ตอบสนองสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากประสบการณ์ และเป็นตัวกำหนดทิศทางที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งของและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

เซคอร์ดและแบ็คแมน (Secord and Backman, 1964:97) ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็นความรู้สึก (Affective) ความนึกคิด (Cognitive) และพฤติกรรม (Behavior) ของแต่ละบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม

และเสรี วงษ์มณฑา (2542:106 - 107) กล่าวว่า ลักษณะของทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง การแสดงความรู้สึกภายในที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียง พื่อใจหรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง เนื่องจากเป็นผลของกระบวนการทางจิตวิทยา ทัศนคติไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงแต่ต้องแสดงว่าบุคคลกล่าวถึงอะไรหรือทำอะไร ซึ่งสรุปลักษณะของทัศนคติได้ดังนี้

1. ทัศนคติเป็นเรื่องของสิ่งสะสมในสมองที่ได้เรียนรู้มา (Attitudes are a learned predisposition) สิ่งที่มีสมองสะสม ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม มีการตกลงกันว่าทัศนคติมีการเรียนรู้ได้ ซึ่งหมายความว่า ทัศนคติเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นผลจากประสบการณ์โดยตรงจากสิ่งที่ประสบ ข้อมูลที่ได้รับมาจากบุคคลอื่น และการเปิดรับจากสื่อมวลชน

2. ทัศนคติไม่เปลี่ยนแปลง มีแนวโน้มจะคงเส้นคงวา (Attitudes have consistency) คือ ทัศนคติในทุก ๆ เรื่องมีความสอดคล้องกัน เป็นไปในทางเดียวกัน เช่น ถ้าเชื่อเรื่องความอิสระเสรี ก็จะไม่ชอบให้ใครบังคับ และเมื่อใดก็ตามที่ทัศนคติเกิดความไม่สอดคล้องกัน เขาจะเกิดความหงุดหงิด พฤติกรรมกับทัศนคติต้องสอดคล้องกันและมีผลต่อจิตใจมาก ลักษณะของทัศนคติก็คือ ความสอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกแม้ว่าจะมีแนวโน้มคงที่ แต่ทัศนคติไม่จำเป็นต้องถาวรเสมอไปสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้

3.ทัศนคติเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อม (Attitudes occur within a situation) ทัศนคติเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์และสถานการณ์ที่สิ่งแวดล้อมถูกกระทบโดยสถานการณ์ สถานการณ์ (Situation) หมายถึง เหตุการณ์หรือโอกาสซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านเวลา มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม สถานการณ์เฉพาะอย่างอาจเป็นสาเหตุทำให้ผู้บริโภคมีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับทัศนคติก็ได้

อาจกล่าวได้ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ (Rensis Likert อ้างถึงในซินินทร์ ต่วนชะเอม, 2541: 37)

1.ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขามีทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี หรือทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2.การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from others) การได้รับการติดต่อจากบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ ได้

3.สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นก็สามารถทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้เช่นกัน

4.ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน

โดยทัศนคตินั้นมีองค์ประกอบด้วยกันอยู่ 3 ส่วน ซึ่ง ฮอว์กินส์,เบส และโคนีย์ (Hawkins, Best and Coney, 1998: 397 - 401) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติทั้ง 3 ส่วนไว้ดังนี้

1.องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (Cognitive components) ประกอบด้วยความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนั้นอาจจะประกอบด้วยความเชื่อหลายๆ อย่าง เช่น เราอาจจะมีเชื่อเกี่ยวกับ Diet Coke

- เกือบจะไม่มีแคลอรีเลย
- มีคาเฟอีนเป็นส่วนประกอบ
- มีการตั้งราคาแข่งขันกับยี่ห้ออื่น

- ผลิตโดยบริษัทขนาดใหญ่

ทั้งนี้ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ถ้าบุคคลมีความเชื่อที่เป็นบวกมากกว่าก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ถ้ามีความเชื่อที่เป็นลบมากกว่าก็จะมีทัศนคติที่เป็นลบต่อสิ่งนั้น

2.องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective component) คือ ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามเหตุจูงใจ (Motivations) ประสบการณ์ในอดีต (Past experiences) บุคคลที่เกี่ยวข้อง (Reference group) และสภาพร่างกาย (Physical conditions) ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (Situation) ด้วย เช่น ถ้าบุคคลมีความเชื่อว่า (1) เครื่องดื่มไดเอทโค้ก (Diet Coke) มีคาเฟอีน (2) คาเฟอีนทำให้กระปรี้กระเปร่า (3) คาเฟอีนมีโทษต่อร่างกาย เมื่อบุคคลมีความจำเป็นต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมสอบ ก็จะมีความรู้สึกที่เป็นบวกกับเครื่องดื่มไดเอทโค้ก (Diet Coke) แต่ถ้าบุคคลต้องการเครื่องดื่มที่มีประโยชน์ต่อร่างกายก็จะมีความรู้สึกที่เป็นลบต่อเครื่องดื่มไดเอทโค้ก (Diet Coke)

3.องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ แนวโน้มของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยวิธีการที่แน่นอน โดยจะเป็นแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรม แต่พฤติกรรมจริงอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้นด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของทัศนคตินั้นแต่ละส่วนมีหน้าที่แตกต่างกันไป โดยโซโลมอน (Solomon, 1999: 206 - 207) ได้สรุปแนวคิดของแดเนียล แคทซ์ (Daniel Katz) เกี่ยวกับหน้าที่ของทัศนคติไว้ดังนี้

1.หน้าที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ (Utilitarian Function) เกี่ยวข้องกับหลักการพื้นฐานของการตอบแทน (Reward) และการลงโทษ (Punishment) นั่นคือ บุคคลจะจะมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อสิ่งใดที่ให้ความพึงพอใจ และมีทัศนคติที่เป็นลบต่อสิ่งใดที่สร้างความทุกข์หรือความเจ็บปวดให้ เช่น ถ้าผู้บริโภคชอบรสชาติของแฮมเบอร์เกอร์ ก็จะมีการพัฒนาทัศนคติที่เป็นบวกต่อแฮมเบอร์เกอร์

2.หน้าที่เกี่ยวกับการแสดงออกถึงค่านิยม (Value – Expressive Function) ทัศนคติจะสะท้อนถึงค่านิยม (Value) หรือแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self – concept) ที่สำคัญของบุคคล หน้า

ที่ของทัศนคติเกี่ยวกับการแสดงออกถึงค่านิยมนี้มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับวิถีชีวิตของบุคคล นั่นคือบุคคลมีการทำกิจกรรมอะไร มีความสนใจอะไร และความคิดเห็นอย่างไร

3.หน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง (Ego – Defensive Function) ทัศนคติถูกสร้างขึ้นเพื่อปกป้องบุคคลจากการคุกคามภายนอก หรือจากความรู้สึกภายในตนเอง ดังนั้นคนจึงพยายามสร้างภาพของตนเองให้ผู้อื่นยอมรับ

4.หน้าที่เกี่ยวกับความรู้ (Knowledge Function) ทัศนคติบางอย่างถูกสร้างขึ้นเพื่อให้บุคคลต้องการรู้ ต้องการเข้าใจในสิ่งที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นบุคคลจึงเสาะแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งใหม่ที่ได้พบ

แม้ว่าจากลักษณะของทัศนคติที่ว่ามีแนวโน้มคงที่ ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ไม่ได้หมายความว่าทัศนคติจะมีความถาวรเสมอไป แต่ทัศนคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งทัศนคติมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับ คือ (จุมพล รอดคำดี, 2532)

1.การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะมาจากข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจจะมาจากสื่อมวลชนหรือสื่อบุคคลอื่น

2.การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มาจากประสบการณ์หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ

3.การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งไม่มีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกันโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมถูกกระทบในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งสิ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะมีอยู่ 2 ทาง คือ (จตุพร รัตแพทย์, 2538:18)

1.การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง ทัศนคติของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะเพิ่มมากขึ้นไปในทางบวกด้วย และทัศนคติที่เป็นไปในทางลบก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางลบด้วย การเปลี่ยนแปลงแบบนี้ง่ายและคงทนกว่าการเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง

2. การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะลดลงไปในทางลบ และถ้าเป็นทางลบก็จะกลับเป็นไปในทางบวก

โดยกระบวนการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. การยินยอม (Compliance) โดยการยินยอมนี้มักเป็นไปในแง่ของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของบุคคลในสังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงแบบนี้จึงไม่ถาวร ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่จะได้รับ

2. การลอกเลียนแบบ (Identification) เป็นภาวะที่บุคคลยอมรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น เป็นผลจากความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรือความพึงพอใจกับบุคคลหรือกลุ่มอื่น โดยอาจออกมาในรูปการรับเอาบทบาททั้งหมดของบุคคลหรือกลุ่มมาเป็นของตน หรือเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน ซึ่งการเลียนแบบนี้จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความตั้งใจและพลังของแหล่งข่าวนั้น

3. ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า เนื่องจากสิ่งนั้นตรงกับความต้องการภายในและค่านิยมของตน

สรุปแล้วทัศนคติของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี เช่น หากบุคคลได้รับข่าวสารต่างๆ จากสื่อมวลชนหรือสื่อบุคคล อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของทัศนคติในส่วนของความรู้ และเมื่อองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบส่วนอื่นๆ ก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อองค์ประกอบด้านความรู้เปลี่ยนแปลง องค์ประกอบด้านความรู้สึกและพฤติกรรมก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา

วาสนา ศิลากร (2520) ได้ศึกษาทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดลำปาง ที่มีต่อการจัดให้มีการสอนเพศศึกษา พบว่า แหล่งความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนอันดับ 1

คือ หนังสือต่างๆ ได้แก่ นิตยสาร และวารสารต่างๆ ที่ออกตามระยะเวลาและตามวาระสำคัญ รวมทั้งสิ่งตีพิมพ์ของสถานศึกษา สถานที่ราชการและองค์การ อันดับที่ 2 คือ หนังสือพิมพ์ และอันดับที่ 3 คือ เพื่อน

ปรียา อันตระกูล (2523) ได้สำรวจความรู้และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครในด้านเพศศึกษา และการวางแผนครอบครัว พบว่าแหล่งความรู้เรื่องเพศศึกษาของนักเรียนส่วนใหญ่ คือ หนังสือเกี่ยวกับเพศศึกษา รองลงมาคือ ครูอาจารย์ และผู้ที่ให้คำปรึกษาเรื่องเพศแก่นักเรียนส่วนใหญ่คือ เพื่อนสนิทเพศเดียวกัน

พิชัย ผดุงรัตน์ (2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อเพศศึกษาของนิสิตระดับปริญญาตรีปีสุดท้ายวิชาเอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า แหล่งที่ให้ความรู้เรื่องเพศมากที่สุดคือ นิตยสาร วารสารต่างๆ เอกสาร แผ่นปลิวทั้งในแง่วิชาการและบันเทิงเริงรมย์ รองลงมา คือ ครู หนังสือพิมพ์ เพื่อน ภาพยนตร์ แพทย์ โจรทศน์ วิทย์ บิดามารดา ไปสเตอร์ ญาติ และอื่นๆ ตามลำดับ

สุชิน บัวงาม (2528) ได้ศึกษาเจตคติของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาที่มีต่อความรู้เรื่องเพศ พบว่า แหล่งที่ให้ความรู้เรื่องเพศแก่นักศึกษาเรียงลำดับความสำคัญจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ได้แก่ หนังสือ หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ ครู อาจารย์ เพื่อน ภาพยนตร์ โจรทศน์ หนังสือพิมพ์ หรือวิดีโอ แพทย์ บิดามารดา แผ่นภาพ โฆษณา วิทย์ และญาติพี่น้อง

จาวรอน กันทะนิตย์ (2531) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับทัศนคติต่อเรื่องรักร่วมเพศของนักศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติในทางลบต่อเรื่องรักร่วมเพศและ การเปิดรับวิทยุ โจรทศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อเรื่องรักร่วมเพศของนักศึกษา

ศักดิ์ชัย ศรีสอน (2532) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษาจากหนังสือพิมพ์ และนิตยสารของนักศึกษาวิทยาลัยครูในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า นักศึกษาชายส่วนใหญ่อ่านเรื่องเพศศึกษาจากหนังสือพิมพ์และนิตยสารมากกว่านักศึกษาหญิง นักศึกษาส่วนใหญ่อ่านนิตยสารมากกว่าหนังสือพิมพ์ และนิตยสารที่นักศึกษาครูอ่านเรื่องเพศศึกษามากที่สุด คือ นิตยสารดารภาพยนตร์ รองลงมา คือ โกลัสมอ ส่วนหนังสือพิมพ์ที่นักศึกษาอ่านเรื่องเพศศึกษามากที่สุด คือ เดลินิวส์ รองลงมาคือ ไทยรัฐ

กรองทิพย์ จันแยม (2537) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลกับการยอมรับค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสของวัยรุ่น พบว่า นักศึกษาอาชีวศึกษาชายยอมรับค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสมากกว่านักศึกษาอาชีวศึกษาหญิง การเปิดรับสื่อวิทยุ สิ่งพิมพ์ และโทรทัศน์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการยอมรับค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสของวัยรุ่น ส่วนการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคลและนิตยสารไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส

นิศารัตน์ ทองอุปการ (2538) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวและทัศนคติต่อเรื่องเพศของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปิด มีทัศนคติต่อเรื่องเพศในเชิงบวกและเป็นกลาง และกลุ่มตัวอย่างส่วนมากเปิดรับสื่อโทรทัศน์ และมีแนวคิดที่ว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ให้ประโยชน์ด้านความรู้เรื่องเพศมากที่สุด

จริญญา นิลแพทย์ (2541) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารด้านเนื้อหาบันเทิงและบุคคลในวงการบันเทิงที่มีต่อทัศนคติในเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ของเด็กวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า วัยรุ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด โดยเปิดรับเนื้อหาบันเทิงและข่าวสารบุคคลในวงการบันเทิงจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุดเช่นกัน ทางด้านทัศนคติในเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการมีเพื่อนต่างเพศเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สังคมในวัยผู้ใหญ่ต่อไป ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ฉันคู่รักและไม่เห็นด้วยกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน

จตุมา เพชรรัตน์ (2541) ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาทางเพศของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครกับทัศนคติต่อเพศสัมพันธ์” พบว่า เด็กวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่จะเคยอ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นประเภทนี้ และจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อการ์ตูนญี่ปุ่นประเภทนี้กับทัศนคติต่อเพศสัมพันธ์ของเด็กวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นที่มีเพศต่างกันมีความสัมพันธ์กันกับทัศนคติด้านเพศศึกษาทั่วไป นอกจากนี้อายุของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติในเรื่องเพศศึกษาทั่วไปและด้านการใช้ชีวิตของผู้หญิงและผู้ชาย

ชาติวุฒิ วัจวล (2542) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีต่อความรู้และทัศนคติเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสหศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนใน

อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเรื่องเพศศึกษาจากสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่อบุคคล โดยจะเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด ในส่วนของพฤติกรรมทางสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะพูดคุยเรื่องเพศศึกษากับเพื่อน แต่จะไม่คุยกับครูและบิดามารดา ส่วนเรื่องการเลือกคูครองมักจะพูดคุยกับบิดามารดา ในส่วนความรู้เรื่องเพศศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับปานกลาง และได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากนิตยสารมากกว่าหนังสือพิมพ์ และมีทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาเป็นไปในทางบวก

พรทิพย์ พัฒนานุสรณ์ (2543) ศึกษา “การแสวงหาข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นทางเพศของวัยรุ่นไทยที่นำเสนอผ่านทางอินเทอร์เน็ต” พบว่า วัยรุ่นชายและหญิงตอนต้นมักจะค้นหาข้อมูลด้วยวิธีการ chat ในห้องเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยเฉพาะ ส่วนวัยรุ่นชายและหญิงตอนปลายมักชอบใช้ search engine หาข้อมูลและภาพ โดยวัยรุ่นชายมักชอบค้นหาภาพลามกมากกว่าเนื้อหา ส่วนวัยรุ่นหญิงมักชอบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศมากกว่าภาพ นอกจากนี้บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการค้นหาข้อมูล คือ เพื่อน และวัยรุ่นส่วนใหญ่ชอบหาข้อมูลเพียงลำพัง แต่วัยรุ่นหญิงตอนปลายส่วนใหญ่นิยมแสวงหาข้อมูลร่วมกับเพื่อน เพื่อความสนุกสนาน

ไวท์ล และ ดันลอป (Wohl and Dunlop, 1970 อ้างในกรองทิพย์ จันแยม, 2537) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศ ระหว่างนักศึกษาไทย อังกฤษ และอเมริกัน ตัวอย่างประชากรเป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประเทศไทย มหาวิทยาลัยแลนแคสเตอร์ประเทศอังกฤษ และมหาวิทยาลัยโทเลโด ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 239 คน พบว่า นักศึกษาไทย อังกฤษ และอเมริกันมีทัศนคติต่อเรื่องเพศแตกต่างกัน นักศึกษาไทยไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการที่ผู้หญิงกล้าแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผย โดยมีทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศไปในเชิงบวกมากกว่านักศึกษาตะวันตก และนักศึกษาตะวันตกกล้าที่จะมีความสัมพันธ์ระหว่างเพศมากกว่านักศึกษาไทย

ออร์ติโกซา โคโรนา และคณะ (Ortigosa Corona et al., 1991 อ้างถึงในชาติวุฒิจังหวัด, 2542) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางเพศและการเจริญพันธุ์ สอบถามจากนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะกำหนดระดับการจัดเนื้อหาสาระของการเรียนการสอนเพศศึกษาที่ตรงความสนใจของนักเรียนให้มากที่สุด สร้างบทบาทของโรงเรียนในเรื่องเพศ คุณภาพของครูผู้สอนและหาความแตกต่างของความรู้และทัศนคติ ตามระดับชั้นและอายุ พบว่าอายุและระดับชั้นมีผลให้ความรู้แตกต่างกันไป นักเรียนระดับชั้น 8 มีความรู้เชิงทฤษฎีมากที่สุด ส่วนระดับ 9 มีความ

รู้เชิงปฏิบัติมากที่สุด แต่ทัศนคติไม่แตกต่างกันตามตัวแปรระดับชั้น แหล่งความรู้เรื่องเพศ คือ บิดามารดา และครู นอกจากนี้ส่วนใหญ่รายงานว่าได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากโรงเรียน

ศิริพันธ์ สายประเสริฐ และนิโคลาส พอร์ด (2536 อ้างถึงในจริญญา นิลแพทย์, 2541) ได้ทำการศึกษาวิถีชีวิตและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทย ที่มีอายุระหว่าง 15 – 24 ปี พบว่า การเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นชายส่วนใหญ่จะได้รับการกระตุ้นจากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือโป๊ วิดีโอ หรือการ์ตูนลามกต่างๆ ในระหว่างกลุ่มเพื่อน นอกเหนือจากนั้นมีการพูดคุยและเปลี่ยนประสบการณ์กัน แต่จะไม่มีการสอนกันตรงๆ สำหรับวัยรุ่นหญิงนั้นจะมีความสับสนในเรื่องการเรียนรู้ทางเพศ ส่วนใหญ่จะบอกว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรก น่าอาย

งานวิจัยด้านการเปิดรับข่าวสาร ความรู้และทัศนคติอื่นๆ

สุมาลี ตั้งจิตต์ศีล (2536) ศึกษา "พฤติกรรมกาเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำกับความรู้อัทัศนคติ และพฤติกรรมกามีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำของประชาชนในกรุงเทพมหานคร" พบว่า ประชาชนที่มีลักษณะประชากรต่างกันมีการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำไม่แตกต่างกัน แต่ลักษณะประชากรที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับความรู้อัทัศนคติเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ นอกจากนี้พบว่ากาเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำไม่สัมพันธ์กับความรู้อัทัศนคติเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

อุทัยวรรณ โกศลวัฒน์ (2539) ศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้อัทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในโครงการบำบัดน้ำเสียของผู้บริหารธุรกิจและเจ้าของสถานประกอบการ พบว่า พฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำเสียทั้งจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้อัเรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในโครงการบำบัดน้ำเสียในระดับต่ำ แต่ไม่สัมพันธ์กับทัศนคติต่อการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในโครงการบำบัดน้ำเสีย

โสภิตสุดา มงคลเกษม (2539) ศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้อัทัศนคติและพฤติกรรมกาคาดเข็มขัดนิรภัยของผู้ขับขีรถยนต์ พบว่าผู้ขับขีรถยนต์ที่มี อายุ สถานภาพการสมรส อาชีพ ประสบการณ์เกี่ยวกับอุบัติเหตุรถยนต์ต่างกันและขับขีรถยนต์ต่างประเภทกัน มีความรู้อัเรื่องเข็มขัดนิรภัยต่างกัน และผู้ขับขีรถยนต์ที่มี การศึกษา อาชีพ รายได้ต่างกันและขับขีรถยนต์ต่างประเภทกัน มีทัศนคติต่อการคาดเข็มขัดนิรภัยต่างกัน นอกจากนี้ผู้ขับขีรถยนต์ที่มี

พฤติกรรมกรรมการเปิดรับข่าวสารจากเพื่อนและป้ายประชาสัมพันธ์ต่างกัน มีความรู้เรื่องเข็มขัดนิรภัยต่างกัน

เกรียงชัย เหลืองภัทรเชวง (2540) ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงงานกลุ่มบริษัทมินิแบ (ประเทศไทย) พบว่า การเปิดรับข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากโทรทัศน์ แผ่นพับ และปฏิทินบริษัท มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และการเปิดรับข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากโปสเตอร์/ บอร์ดบริษัทมีความสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องระบบจัดการสิ่งแวดล้อม

दानินทร กิจนิชี (2540) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และการอนุรักษ์พลังงานในโครงการรวมพลังหารสองของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษา อาชีพ รายได้แตกต่างกันมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์พลังงานแตกต่างกัน นอกจากนี้พบว่าพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานจากสื่อวิทยุมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน และพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ โทรทัศน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน

ปริยานุช ปัญจวงค์ (2540) ศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาดูงานพัฒนาพิบูลทอง พบว่า ผู้ที่มีลักษณะประชากรแตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของศูนย์ศึกษาดูงานพัฒนาพิบูลทองแตกต่างกัน นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

นาดยา ศรีวรรณิมิต (2541) ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้ และทัศนคติของผู้นำชุมชนต่อโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์องค์กรฯ พบว่า ผู้นำชุมชนที่มีลักษณะทางประชากรต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์องค์กรฯไม่แตกต่างกัน แต่มีความรู้เกี่ยวกับโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์องค์กรฯแตกต่างกัน ทั้งนี้มีเพียงตัวแปรด้านอายุของผู้นำชุมชนเพียงอย่างเดียวที่ไม่ส่งผลต่อความรู้เกี่ยวกับโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์องค์กรฯของผู้นำชุมชน นอกจากนี้การเปิดรับสื่อก็มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์องค์กรฯ

สุภาพร ปาละลักษณ์ (2541) ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคสินค้าไทยของสตรีวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าไทยจากสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับสินค้าไทยและทัศนคติต่อลักษณะของสินค้าไทย

เกยูร ชิวหากาญจน์ (2541) ศึกษา “การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า ผู้ใช้แรงงานที่มีระดับการศึกษา อายุแตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดแตกต่างกัน และผู้ใช้แรงงานที่มีอายุแตกต่างกันก็ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติดแตกต่างกันด้วย

ณัฐพรรณ ศรีมุข (2541) ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิตจากหนังสือของดร. สาทิส อินทรกำแหงและวารสารเกี่ยวกับชีวจิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิต และการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิตจากสื่อโทรทัศน์ นิตยสาร บุคคลในครอบครัว หนังสือของดร. สาทิส อินทรกำแหง และวารสารเกี่ยวกับชีวจิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิต

ชนินทร์ ต่วนชะเอม (2541) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในโครงการ “รักไทยให้ถูกทาง” ของนิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัย รัฐบาลและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยรัฐบาลและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร มีการเปิดรับข่าวสารในโครงการ “รักไทยให้ถูกทาง” ไม่แตกต่างกัน โดยพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ “รักไทยให้ถูกทาง” ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับโครงการ “รักไทยให้ถูกทาง”

ชนินทิตา วัชรมูล (2541) ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานนิวเคลียร์ในประเทศไทยของประชาชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันในเรื่องเพศ อาชีพและภูมิลำเนา มีทัศนคติต่อโรงไฟฟ้านิวเคลียร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเพศชายมีทัศนคติในเชิงบวกมากกว่าเพศหญิง บุคคลที่มีอาชีพต่างกันมีทัศนคติแตกต่างกัน และบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน อ.ปะทิว มีทัศนคติในเชิงลบมากกว่าบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่นอก อ.ปะทิว

ดวงหทัย วงษ์ราช (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของเกษตรกรในอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริจากสื่อหนังสือพิมพ์ เกษตรตำบลและสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ นอกจากนี้ควรเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริจากสื่อเฉพาะกิจก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติต่อการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

ศศิวิมล ตามไท (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมการบริโภคข้าวกล้องของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัันมีการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริโภคข้าวกล้องแตกต่างกัน โดยที่การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับข้าวกล้องมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับข้าวกล้องและพฤติกรรมการบริโภคข้าวกล้อง แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับการบริโภคข้าวกล้อง

ช่อแก้ว ประสงค์สม (2542) ศึกษาการเปิดรับสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาวของครูและอาจารย์ระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูและอาจารย์ที่มีระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่ง หน่วยงานที่สังกัด ประเภทโรงเรียน และเขตที่ตั้งต่างกันมีการเปิดรับสารเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาวแตกต่างกัน โดยครูและอาจารย์ที่มีเพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง หน่วยงานที่สังกัดและเขตที่ตั้งแตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสีขาวแตกต่างกัน ในขณะที่ครูและอาจารย์ที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกันมีทัศนคติต่อโครงการโรงเรียนสีขาวไม่แตกต่างกัน

ดาราวรรณ ศรีสุกใส (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารการประชาสัมพันธ์โครงการรถไฟฟ้าบีทีเอสที่มีผลต่อความรู้ ทัศนคติ และการใช้รถไฟฟ้าบีทีเอสของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกันมีทัศนคติต่อโครงการรถไฟฟ้าบีทีเอสไม่แตกต่างกัน และพบว่า การเปิดรับข่าวสารการประชาสัมพันธ์โครงการรถไฟฟ้าบีทีเอสผ่านสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับโครงการรถไฟฟ้าบีทีเอส นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารการประชาสัมพันธ์โครงการรถไฟฟ้าบีทีเอสผ่านสื่อบุคคลก็มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อโครงการรถไฟฟ้าบีทีเอสด้วย

ฐิ์ธนา แสงอร่าม (2542) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ “โครงการน้ำประปาดื่มได้” ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า

ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ "โครงการน้ำประปาดื่มได้" อยู่ในระดับต่ำมาก มีความรู้เกี่ยวกับน้ำประปาดื่มได้ในระดับต่ำ มีทัศนคติเป็นกลางต่อการบริโภคน้ำประปา และมีพฤติกรรมการบริโภคน้ำประปาน้อยมาก นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ "โครงการน้ำประปาดื่มได้" ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับน้ำประปาดื่มได้ และการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ "โครงการน้ำประปาดื่มได้" จากสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติที่มีต่อการบริโภคน้ำประปา

ธนภรณ์ อุทยานิก (2543) ศึกษาประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้งานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา พบว่า ผู้มีอายุต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแตกต่างกัน ส่วนผู้ที่มีเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้แตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับบทบาทของอย. ไม่แตกต่างกัน โดยผู้มีระดับการศึกษา และรายได้แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแตกต่างกันส่วนผู้มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และอาชีพแตกต่างกันมีทัศนคติต่ออย. ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้พบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้งานคุ้มครองผู้บริโภคของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความรู้ และทัศนคติต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในทางบวก

พิจิต แพทย์ศิลป์ (2543) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารด้านการเมือง ความรู้และทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่าการเปิดรับข่าวสารด้านการเมืองจากสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ และการเปิดรับข่าวสารด้านการเมืองจากสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้เกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารด้านการเมืองก็ไม่มีสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ อีกทั้งผู้ที่มีอายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์แตกต่างกัน และผู้ที่มีเพศ อายุ การศึกษาและรายได้ต่างกัน มีทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์แตกต่างกัน

วิศรา รัตนสมัย (2543) ศึกษาเรื่องการรับข่าวสารเพื่อสร้างความตระหนักสำนึกของประชาชนเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จังหวัดสงขลา โดยพบว่า ประชาชนมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนในระดับสูง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ

ความสนใจและความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ด้วย นอกจากนี้คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างทางสังคมมีผลต่อความสนใจ ความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกกับองค์การบริหารส่วนตำบล อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับการรับข่าวสารเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลจากสื่อมวลชนด้วย